

Partners en Netwerken

Inhoud

Inleiding

1. Netwerken

- 1.1 Netwerken algemeen
- 1.2 De rol van netwerken bij leesbevorderingsactiviteiten
- 1.3 De rol van de participanten

2. Centra-gezin-centra model

Babyperiode

- 2.1 Activiteiten in de babyperiode: 0-2 jaar
- 2.2 Centragerichte activiteiten
- 2.3 Gezinsgerichte activiteiten
- 2.4 Centragerichte activiteiten als vangnet
- 2.5 In de praktijk

3. Centra-gezin-centra model

Peuterperiode

- 3.1 Activiteiten in de babyperiode: 2-4 jaar
- 3.2 Centragerichte activiteiten
- 3.3 Gezinsgerichte activiteiten
- 3.4 Centragerichte activiteiten als vangnet
- 3.5 In de praktijk

4. Centra-gezin-centra model

Kleuterperiode

- 4.1 Activiteiten in de babyperiode: 4-6 jaar
- 4.2 Centragerichte activiteiten
- 4.3 Gezinsgerichte activiteiten
- 4.4 Centragerichte activiteiten als vangnet
- 4.5 In de praktijk

Bijlage

Checklist Netwerkontwikkeling op wijkniveau

INLEIDING

In veel gemeenten bestaan er overlegstructuren met betrekking tot onderwijsvoorrangsbeleid. Hieraan wordt in de regel deelgenomen door een breed scala van (besturen van) instellingen, organisaties en scholen. Deze instellingen kunnen een concrete bijdrage leveren aan het realiseren van de doelstellingen van het onderwijsvoorrangsbeleid. Een pleidooi voor een integrale aanpak is noodzakelijk omdat in de praktijk blijkt dat het bestrijden van onderwijsachterstanden niet een zaak is van de school alleen. Oorzaken van onderwijsachterstanden liggen niet alleen binnen de school maar ook daarbuiten, bijvoorbeeld in het gezin en de omgeving/buurt waarin kinderen opgroeien. Een effectieve aanpak van onderwijsachterstandsbestrijding vraagt een doelgerichte en integrale aanpak van problemen op verschillende terreinen en vanuit verschillende invalshoeken. Zo'n aanpak kan gerealiseerd worden vanuit lokale netwerken.

1. Netwerken

1.1 Netwerken algemeen

Onder netwerken worden duurzame contacten tussen organisaties en voorzieningen verstaan, met een geformaliseerd karakter. Binnen de netwerken zoeken de organisaties naar instrumenten om de bestaande situatie te verbeteren. Ze doen dat vanuit bestaande verantwoordelijkheden en afspraken.

Participanten in netwerken hebben een duidelijk en gezamenlijk doel. Ze erkennen dat dat doel alleen bereikt kan worden als er in gemeenschappelijkheid aan gewerkt wordt. Participanten leggen hun deelname aan een netwerk vast in een netwerk- of samenwerkingsovereenkomst, waarin in ieder geval wordt opgenomen:

- op welk beleidsterrein wordt samengewerkt;
- welke doelstellingen worden nagestreefd;
- op welke wijze de doelstellingen worden nagestreefd;
- op welke wijze participanten elkaar informeren over beleid en voortgang van de activiteiten op het onderhavige terrein;
- wie verantwoordelijk is voor de organisatie van het netwerk;
- hoe betrokkenen gefaciliteerd worden om te kunnen participeren in het netwerk;
- wat de gezamenlijke en eigen verantwoordelijkheden per probleemgebied zijn.

Op lokaal niveau moet er met betrekking tot netwerken een onderscheid gemaakt worden tussen netwerken die opereren op het niveau van een wijk en netwerken die stedelijk opereren.

Afhankelijk van de lokale situatie kan er een stedelijk netwerk functioneren, al of niet onder regie van de gemeente. Ervan uitgaande dat een gemeente een educatief, onderwijs- dan wel onderwijsachterstandenbeleid heeft, kan een stedelijk netwerk voor de beoogde doelgroep en de betrokken instellingen de volgende meerwaarde opleveren:

- een beter op de doelgroep afgestemd (educatief) aanbod;
- een meer met elkaar in overeenstemming gebracht, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig activiteitenaanbod;
- een gezamenlijk ontwikkeld en ondersteund aanbod van nieuwe activiteiten;
- een efficiëntere inzet van middelen;

- het uitwisselen van informatie en ervaringen en, in het verlengde daarvan, het gebruikmaken van elkaars deskundigheden, bijvoorbeeld inzake specifieke activiteiten, onderwerpen of het bereik van de beoogde doelgroep;
- in algemene zin: een signalerende en adviserende functie voor educatief beleid en de uitvoering van educatieve activiteiten.

Op stedelijk niveau ligt het accent van het netwerk dan vooral op gezamenlijke beleidsontwikkeling, evaluatie van beleid en activiteiten en op beïnvloeding van het beleid van de lokale overheid. Dergelijke netwerken kunnen een overlegpartner zijn voor de lokale overheid aangaande beleidsontwikkeling, bijstellen van het beleid en het evalueren van het gevoerde beleid.

In de regel doorloopt een netwerk een ontwikkeling in drie fasen, te weten:

1. kennismaking
2. afstemming van activiteiten
3. het nemen van nieuwe initiatieven

Belangrijk doel van een netwerk is het inventariseren en analyseren van problemen en het doen van een gericht activiteitenaanbod als concrete oplossing voor het gesignaleerde probleem. Vervolgens wordt gekeken welke instelling of organisatie het best in staat is om bepaalde activiteiten uit te voeren. Ten aanzien van risicogroepen wordt zo gericht mogelijk vastgesteld welk gezin voor welk programma in aanmerking komt.

Gezamenlijk beschikken deelnemende instellingen over meer kennis en informatie over doelgroepgezinnen dan ieder afzonderlijk. Uitwisseling van deze gegevens, gezamenlijke verantwoordelijkheid voor bijvoorbeeld de werving van deelnemers bij nieuwe initiatieven, biedt volop de mogelijkheid om het bereik van de doelgroep te vergroten en de effecten van activiteiten te versterken.

Tegengestelde belangen

Een probleem voor ieder netwerk is dat samenwerking tussen autonome instellingen in feite impliceert dat andere instellingen invloed gaan uitoefenen op het beleid van de eigen instelling. Men moet daar dus voor openstaan.

Afhankelijk van het beleidsterrein waarop het netwerk opereert kan er sprake zijn van tegengestelde belangen. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als er (extra) faciliteiten beschikbaar zijn voor een bepaalde activiteit. Voor een netwerk dat een adviserende taak heeft omtrent de inzet van faciliteiten kan dit dan soms problemen geven. Hierover moeten duidelijke afspraken gemaakt worden, net zoals over andere zaken met betrekking tot het functioneren van het netwerk.

Verwachtingen

Als instellingen de noodzaak onderschrijven om samen te werken in netwerken, dan wordt verondersteld:

- dat instellingen de bereidheid hebben om zich te laten regisseren voor die onderdelen van het beleidsterrein waarop het netwerk zich richt;
- dat instellingen bereid zijn om (nader te omschrijven) verantwoordelijkheden te delen;
- dat instellingen overeenkomen om ten aanzien van de oplossing van bepaalde problemen en vraagstukken gezamenlijk inspanningen te verrichten;

- dat instellingen minder instellingsgestuurd en meer probleemgestuurd gaan werken.

Meerwaarde

De netwerken moeten voor betrokkenen een aantoonbare meerwaarde opleveren. Die meerwaarde kan op verschillende terreinen liggen:

- een meer op de doelgroep afgestemd activiteiten aanbod;
- een meer met elkaar in overeenstemming gebracht, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig activiteiten aanbod;
- een efficiëntere inzet van middelen;
- het uitwisselen van informatie en ervaringen en, in het verlengde daarvan, gebruikmaken van elkaars deskundigheid;
- een signalerende en adviserende functie voor de lokale overheid en instellingen ten aanzien van beleid en activiteiten op het betreffende beleidsterrein;
- mogelijke ontwikkeling van een professionaliseringsaanbod voor beroepskrachten op het betreffende beleidsterrein.

Aan goed functionerende netwerken kan gewoonlijk een belangrijke meerwaarde ontleend worden. Netwerken moeten evenwel niet gezien worden als een wondermiddel waarmee alle kwalen op het terrein van onderwijsachterstandenbestrijding, in casu leesbevordering, bestreden kunnen worden.

1.2 De rol van netwerken bij leesbevorderingsactiviteiten

Het is wenselijk dat lees- en leesbevorderingsactiviteiten een specifieke plaats krijgen binnen het netwerk. Dit is in de regel afhankelijk van de lokale situatie en de wijze waarop het netwerk is vormgegeven. Structurering en ordening van de netwerken kan op verschillende manieren plaatsvinden. Meestal gebeurt dat op basis van leeftijdscategorieën binnen de doelgroep, bijvoorbeeld 0-6, 6-12 en 12-18 jaar.

Daarbinnen kunnen werkgroepen functioneren rond bepaalde thema's.

Aangezien lezen bij veel onderwijsvoorrangsactiviteiten een kernthema is, mag aangenomen worden dat lezen binnen de netwerken specifieke aandacht krijgt. Vanuit het netwerk kunnen instellingen die specifieke taken hebben op het terrein van leesbevordering zowel in beleid als uitvoering afzonderlijke aandacht besteden aan leesbevordering. Dit kan bijvoorbeeld binnen werkgroepen rond leesbevordering die vanuit de netwerken aangestuurd worden.

Al samenwerkend wordt op basis van probleemsignalering en -analyse vastgesteld welke veranderingen noodzakelijk of gewenst zijn. Het kan ook gaan om het realiseren van nieuwe voorzieningen. Per geval wordt dan bekeken welke instelling het betreft.

Aan het coördineren van netwerken moeten hoge eisen gesteld worden. Het zal per gemeente verschillend zijn door wie het netwerk gecoördineerd zal worden. Het is denkbaar dat de gemeente dit zelf doet vanuit haar eigen verantwoordelijkheid. Om belangenverstrengeling tegen te gaan is het echter wenselijk dat een netwerk door één bepaalde instelling gecoördineerd wordt. In veel gemeenten wordt dat op dit moment gedaan vanuit de onderwijsvoorrangsgebieden. Het gemeentelijk beleid zou de voorwaarden moeten creëren of stellen dat er netwerken komen en dat deze op een adequate wijze worden gecoördineerd.

In elk geval moet met de volgende punten rekening worden gehouden:

- voorkomen moet worden dat er belangentegenstellingen of -verstrengelingen ontstaan;
- de instelling die het netwerk coördineert moet daartoe door de andere instellingen gelegitimeerd worden;
- er moeten voldoende faciliteiten beschikbaar zijn om de coördinatie naar behoren uit te voeren.

Bij voorkeur wordt de coördinatie gevoerd door een instelling die niet zelf activiteiten met kinderen en/of ouders op het betreffende beleidsterrein uitvoert. Dit betekent dat de coördinerende instelling bij het toekennen van extra faciliteiten geen of geringe eigen belangen heeft. Verder kunnen voorwaarden gesteld worden als:

- kennis hebben van lokale overlegstructuren;
- kennis hebben van mogelijkheden en beperkingen van de in het netwerk opererende instellingen;
- dwarsverbanden kunnen leggen tussen landelijk en lokaal beleid als het gaat om innovatieve (educatieve) activiteiten.

Voor de coördinerende van het netwerk kunnen verschillende taken geformuleerd worden. De coördinator zorgt ervoor dat:

- er periodiek overleg gevoerd wordt;
- strategische beleidskeuzes worden omgezet in een operationele planning;
- de verschillende instellingen hun activiteiten afstemmen;
- kwantitatieve en kwalitatieve gegevens met betrekking tot de activiteiten aangeleverd worden;
- geanticipeerd wordt op landelijke ontwikkelingen, door deze ontwikkelingen bij te houden en verbanden te leggen met lokale en/of regionale ontwikkelingen;
- naar aanleiding van landelijke en/of lokale ontwikkelingen relevante initiatieven genomen worden en voorstellen gedaan worden;
- de samenwerking tussen de betrokken instellingen wordt bevorderd;
- jaarlijks een overzicht en analyse gegeven wordt van de activiteiten die het stedelijk netwerk van plan is uit te gaan voeren.

De instellingen die vertegenwoordigd kunnen zijn in een netwerk rond leesbevordering:

- instellingen voor sociaal-cultureel werk;
- openbare bibliotheken;
- thuiszorginstellingen;
- schoolbegeleidingsdiensten;
- onderwijsvoorrangsgebieden;
- instellingen voor peuterspeelzaalwerk en kinderopvang;
- instellingen en centra voor/van zelforganisaties van allochtonen;
- stichtingen voor spel- en opvoedingsvoorlichting en lokale of regionale steunfunctie-instellingen die (direct dan indirect) op het onderhavige terrein werkzaam zijn.

Het is wenselijk in het netwerk een vertegenwoordiger te hebben vanuit de betreffende beleidsafdeling van de gemeente, omdat daarmee gezorgd wordt voor een constante

informatiestroom van relevante beleidsontwikkelingen. De lijnen naar het ambtelijke apparaat kunnen daardoor kort gehouden worden.

In de bijlage vindt u een checklist om de netwerkontwikkeling in uw omgeving te inventariseren.

1.3 De rol van de participanten

Het is wenselijk dat lees- en leesbevorderingsactiviteiten een specifieke plaats krijgen binnen het netwerk. Dit is in de regel afhankelijk van de lokale situatie en de wijze waarop het netwerk is vormgegeven. Structureren en ordening van de netwerken kan op verschillende manieren plaatsvinden. Meestal gebeurt dat op basis van leeftijdscategorieën binnen de doelgroep, bijvoorbeeld 0-6, 6-12 en 12-18 maanden. Daarbinnen kunnen werkgroepen functioneren rond bepaalde thema's. Aangezien lezen bij veel onderwijs voorrangactiviteiten

een kernthema is, mag aangenomen worden dat lezen binnen de netwerken specifieke aandacht krijgt. Vanuit het netwerk kunnen instellingen die specifieke taken hebben op het terrein van leesbevordering zowel in beleid als uitvoering afzonderlijke aandacht besteden aan leesbevordering. Dit kan bijvoorbeeld binnen werkgroepen rond leesbevordering die vanuit de netwerken aangestuurd worden. Al samenwerkend wordt op basis van probleemsignalering en analyse vastgesteld welke veranderingen noodzakelijk of gewenst zijn. Het kan ook gaan om het realiseren van nieuwe voorzieningen. Per geval wordt dan bekeken welke instelling het betreft.

Aan het coördineren van netwerken moeten hoge eisen gesteld worden. Het zal per gemeente verschillend zijn door wie het netwerk gecoördineerd zal worden. Het is denkbaar dat de gemeente dit zelf doet vanuit haar eigen verantwoordelijkheid. Om belangenverstrengeling tegen te gaan, is het echter wenselijk dat een netwerk door één bepaalde instelling gecoördineerd wordt. In veel gemeenten wordt dat op dit moment gedaan vanuit de onderwijskansenbeleid. Het gemeentelijk beleid zou de voorwaarden moeten creëren of stellen dat er netwerken komen en dat deze op een adequate wijze worden gecoördineerd.

In elk geval moet met de volgende punten rekening worden gehouden:

- voorkomen moet worden dat er belangentegenstellingen of verstrengelingen ontstaan;
- de instelling die het netwerk coördineert moet daartoe door de andere instellingen gelegitimeerd worden;
- er moeten voldoende faciliteiten beschikbaar zijn om de coördinatie naar behoren uit te voeren.

Bij voorkeur wordt de coördinatie gevoerd door een instelling die niet zelf activiteiten met kinderen en/of ouders op het betreffende beleidsterrein uitvoert. Dit betekent dat de coördinerende instelling bij het toekennen van extra faciliteiten geen of geringe eigen belangen heeft. Verder kunnen voorwaarden gesteld worden als:

- kennis hebben van lokale overlegstructuren;
- kennis hebben van mogelijkheden en beperkingen van de in het netwerk opererende instellingen;
- dwarsverbanden kunnen leggen tussen landelijk en lokaal beleid als het gaat om innovatieve (educatieve) activiteiten

Voor de coördinator van het netwerk kunnen verschillende taken geformuleerd worden.

De coördinator zorgt ervoor dat:

- er periodiek overleg gevoerd wordt;
- strategische beleidskeuzes worden omgezet in een operationele planning;
- de verschillende instellingen hun activiteiten afstemmen;
- kwantitatieve en kwalitatieve gegevens met betrekking tot de activiteiten aangeleverd worden;
- geanticipeerd wordt op landelijke ontwikkelingen, door deze ontwikkelingen bij te houden en verbanden te leggen met lokale en/of regionale ontwikkelingen;
- naar aanleiding van landelijke en/of lokale ontwikkelingen relevante initiatieven genomen worden en voorstellen gedaan worden;

- de samenwerking tussen de betrokken instellingen wordt bevorderd;
- jaarlijks een overzicht en analyse gegeven wordt van de activiteiten die het stedelijk netwerk van plan is uit te gaan voeren.

De volgende instellingen aan een netwerk rond Boekenpret kunnen participeren:

- thuiszorginstellingen (consultatiebureau);
- openbare bibliotheken;
- onderwijsvoorrangsgebieden;
- instellingen voor peuterspeelzaalwerk en kinderopvang;
- instellingen en centra voor/van zelforganisaties van allochtonen;
- stichtingen voor spel- en opvoedingsvoorlichting en lokale of regionale steunfunctie-instellingen die (direct dan indirect) op het onderhavige terrein werkzaam zijn.

Boekenpret kiest in haar aanpak altijd voor een samenspel van gezin en centra. Ouders en beroepskrachten hebben elk hun eigen mogelijkheden en beperkingen op het gebied van leesbevordering. Door een goed samenspel kunnen beide groepen elkaars beperkingen geheel of gedeeltelijk opheffen.

Jonge kinderen brengen verreweg de meeste tijd door in het gezin. Dit geldt sterker naarmate de kinderen jonger zijn. In deze periode is de rol van de ouders/verzorgers dus essentieel. Door de hoeveel tijd die samen wordt doorgebracht, ontstaat normaal gesproken een hechte band tussen het kind en de ouders/verzorgers. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het ontstaan van een intieme, veilige situatie waarin het kind positieve ervaringen kan opdoen met lezen.

Soms hebben ouders een negatieve houding ten opzichte van lezen, omdat zij bijvoorbeeld zelf niet zijn opgegroeid in een leescultuur of omdat ze negatieve ervaringen met lezen hebben opgedaan. In die gevallen hebben zij meestal ook niet de nodige vaardigheden ontwikkeld om het lezen bij hun kinderen te kunnen stimuleren. In sommige gezinnen zijn bovendien zoveel problemen dat er niet voldoende tijd, rust en energie is om samen met de kinderen bezig te zijn met boeken. In deze gevallen wordt de rol van de beroepskracht belangrijker, zowel waar het gaat om de eigen leesbevorderingstaken als om de rol van intermediair naar ouders toe.

Of het nu gaat om de ouders of de beroepskrachten, voor beide groepen geldt dat zij voor het kind de sleutelfiguren zijn naar de wereld van het boek. Een boek krijgt voor een kind pas betekenis door wat het een ander ermee ziet doen. Pas als de ouder of beroepskracht de aandacht van het kind steeds weer vestigt op de plaatjes, gaat het kind beseffen dat het boek hem iets te vertellen heeft. De regelmaat waarmee dit soort interacties voorkomen, het enthousiasme van de voorlezer en de mate waarin de voorlezer erin slaagt aan te sluiten op de ontwikkelingsfase van het kind, zijn bepalend voor het al of niet totstandkomen van positieve leeservaringen als basis voor een leven lang leesplezier.

2. CENTRA-GEZIN-CENTRA MODEL

De activiteiten van Boekenpret zijn gebaseerd op het centra-gezin-centra-model (zie A: Theorie). Dit model gaat ervan uit dat er in eerste instantie activiteiten worden ontplooid in de centra zelf. Van daaruit worden de ouders erbij betrokken. Het is de bedoeling dat ouders thuis met hun kind met boeken aan de slag gaan. Als die activiteiten thuis niet of

onvoldoende gebeuren, wordt er vanuit de centra gekeken op welke manier het kind de gemiste onderdelen kan inhalen.

Richtlijn voor het bepalen of er met een kind voldoende is 'gelezen', zijn de einddoelen. Maar met welke activiteiten worden die einddoelen bereikt? En welke combinaties van activiteiten zijn aan te raden? Daarvoor zijn twee categorieën criteria beschikbaar: het aantal voorleesuren en de aspecten van leesplezier.

voorleesuren

Er wordt van uitgegaan dat een kind, om voldoende bagage te hebben voor het daadwerkelijke leren lezen en schrijven, vóór zijn zesde verjaardag 500 uur moet zijn voorgelezen. Uiteraard zullen er in groep 1 en 2 gemakkelijker voorleesuren worden verzameld dan met peuters, en met peuters weer gemakkelijker dan met baby's. De term 'voorleesuren' wordt hier gebruikt in de ruimste zin van het begrip. Onder voorlezen worden alle aspecten van lezen verstaan: niet alleen het voorlezen zelf, maar ook het kiezen van een boek en alle bijbehorende activiteiten voor, tijdens en na het voorlezen.

leesplezier

De vijf aspecten van leesplezier zijn: ontwikkelen van voorleesroutines, aanbod verkennen en kiezen, oriënteren, lezen en beleven, en verwerken. Deze aspecten zijn, net als het aantal uren, een manier om tot een evenwichtige verdeling van leesbevorderende activiteiten te komen.

2.1 Activiteiten in de babyperiode: 0-2 jaar

Hieronder wordt een aantal activiteiten beschreven, die kunnen worden ingezet om de einddoelen van de babyperiode te halen. De activiteiten zijn onderverdeeld volgens het centra-gezin-centra model. Eerst komen de activiteiten aan bod die vanuit de centra worden ondernomen om de materiële leesomgeving van het kind te verbeteren en het kind vertrouwd te maken met boeken, voorlezen en alles wat daarbij komt kijken. Vervolgens worden de gezinsgerichte activiteiten beschreven: activiteiten die erop gericht zijn ouders bewust te maken van het belang van lezen, de kwaliteit van interacties tussen ouder en kind te verhogen en het leesgedrag van de opvoeders positief te beïnvloeden. Tenslotte worden er activiteiten genoemd die de centra kunnen ondernemen als het voorlezen thuis niet of onvoldoende is gelukt. Afhankelijk van de bereikte resultaten, kunnen beroepskrachten alsnog proberen met de betreffende kinderen de einddoelen te bereiken.

De rol die de centra bij de verschillende activiteiten spelen, zal niet in alle gevallen even groot hoeven te zijn. Bij sommige ouders zal een informatiebijeenkomst en een lichte vorm van begeleiding genoeg zijn om de doelen te bereiken, andere ouders hebben veel individuele begeleiding nodig. Behalve de beroepskrachten kunnen in dat geval ook buurtmoeders worden ingeschakeld, die bij de ouders en de baby's thuis komen. Bij elke activiteit wordt aangegeven welke vorm van begeleiding er nodig is.

Centragerichte activiteiten:

- voor ieder kind een boekje in de centra;
- interactief voorlezen met de kinderen in de centra;
- aansluitende activiteiten met de kinderen in de centra.

Gezinsgerichte activiteiten:

- voor ieder kind een boekje thuis;
- ouders stimuleren tot interactief voorlezen thuis;
- aansluitende activiteiten met de kinderen thuis.

De centragerichte activiteiten die als vangnet fungeren als het voorlezen thuis niet lukt, kunnen dezelfde zijn als de centragerichte activiteiten die als eerste zijn genoemd, eventueel aangevuld met extra gezinsgerichte activiteiten onder begeleiding. Per kind zal er gekeken moeten worden welke extra activiteiten nodig zijn om het kind toch aan de benodigde voorleesuren te laten komen. Beroepskrachten kunnen dit nagaan door te kijken hoe het kind zich gedraagt tijdens voorleesactiviteiten op de centra, maar ook via evaluatiegesprekken met de ouders.

2.2 Centragerichte activiteiten

Boekenberen op het consultatiebureau

Als ouders met hun baby naar het bureau komen, is het belangrijk dat de omgeving zo is ingericht dat het belang van voorlezen aan jonge kinderen onderstreept wordt. Een *Boekenpret*wachtkamerproject informeert ouders over voorlezen, laat mogelijkheden zien om mee te doen aan gezinsgerichte activiteiten en geeft *Boekenpret*ouders steun bij hun eerste stappen op het voorleespad. De Boekenberen kunnen daarbij op verschillende manieren ingeschakeld worden. Een grote pluche beer wordt bijvoorbeeld in een hoekje van de wachtkamer geplaatst. Deze Boekenbeer draagt een tasje met informatiemateriaal voor ouders, zoals een folder waarin wordt gevraagd om mee te doen aan gezinsgerichte activiteiten of kaartjes met tips over voorlezen. Aan de wand kunnen twee kartonnen platen van de Boekenbeer worden opgehangen, met boekjes in de daarvoor bestemde vakjes op hun buik. De afgebeelde kar van de Boekenbeer kan nagemaakt worden van hout, zodat er een verrijdbare boekencollectie ontstaat. De wijkverpleegkundige praat met *Boekenpret*ouders over het voorlezen. Zij heeft de Boekenbeer materialen binnen handbereik.

Zingen en voorlezen op de spelinloop

Baby's, dreumesen en hun moeders (overwegend van allochtone afkomst) die samen de spelinloop ofwel ouder-kindgroep bezoeken, kunnen behalve met speelgoed, ook in aanraking worden gebracht met liedjes en boeken. Er kan een vast moment worden gekozen voor het samen zingen van een liedje of het opzeggen van een versje, zowel in het Nederlands als in de eigen taal. Baby's en dreumesen kunnen nog niet zelf meezingen, maar kunnen wel al genieten van de klanken en de melodie en met hun moeder de gebaren erbij maken. Herhaling is hierbij belangrijk. Door het zingen raken de kinderen al vroeg bekend met taal als iets waaraan je plezier kunt beleven. Bovendien kan de opgebouwde routine van het samen zingen een opstap zijn naar het samen lezen van een boekje in de kring. In de babyleeftijd is daarnaast vooral het gezellig op schoot in een boekje kijken en praten in de eigen taal erg belangrijk. De eigen taal sprekende medewerkers van de spelinloop nemen de kinderen hiervoor af en toe apart in het boekenhoekje, en stimuleren ook de moeders dit te doen. Er wordt steeds voor gezorgd dat er voldoende stoffen, plastic en kartonnen boekjes aanwezig zijn om te verkennen, samen in te kijken, geluidjes bij te maken en over te praten. Door de moeders voorbeeldgedrag te laten zien en informatie te geven worden ze vertrouwd gemaakt met het omgaan met boeken. Om de beroepskrachten en paraprofessionals op de spelinloop de nodige deskundigheid in handen te geven voor het creëren van een leesbevorderende omgeving zijn speciale cursussen ontwikkeld (zie Zingen en lezen op de spelinloop). Daarnaast kan een meertalig voorleesproject op de spelinloop zowel de medewerkers als de ouders en kinderen af en toe een extra impuls geven (zie Draaiboek meertalig voorleesproject).

De *Boekenpret*boekenhoek op het kinderdagverblijf

Een voorwaarde voor het creëren van een leesbevorderende omgeving in de babygroep

van het kinderdagverblijf is dat er voldoende geschikte boekjes aanwezig zijn, die ook voor de kinderen zelf zichtbaar en toegankelijk zijn. Hiervoor kan een boekenhoekje worden ingericht met stoffen, plastic en kartonnen boekjes. Door de boekjes alleen en met de leidster samen te verkennen, kunnen baby's spelenderwijs leren wat een boek voor een ding is en wat je ermee kunt doen. Voorlezen in de kring is in de babygroep nog niet mogelijk. Lichamelijk contact en persoonlijke aandacht is in deze fase onontbeerlijk. De boekenhoek is een plaats waar de leidster met een of twee kinderen gezellig tegen elkaar aan zittend met boekjes bezig kan zijn. Het leuke van de boekenhoek is dat kinderen ook van elkaar leren door elkaars gedrag na te bootsen. De aanwezigheid van een boekenhoek in de babygroep kan ook een uitstraling hebben naar het lezen in het gezin: ouders zien hoe hun kinderen met boeken kunnen omgaan en kinderen hebben al wat voorleesroutines opgebouwd.

Een bibliotheekbijeenkomst over de boekenhoek waarop foto's worden vertoond van aantrekkelijke boekenhoeken en waarop geschikte actuele boeken en CD's/DVD's worden getoond, kan een aanzet zijn om met de boekenhoek aan de slag te gaan. Er is een werkplan beschikbaar voor een blijvende inbedding in de eigen werksituatie.

2.3 Gezinsgerichte activiteiten

De Boekenbeer thuis

Ouders met een eerste baby kunnen meedoen als hun baby drie maanden oud is. Ze worden door de wijkverpleegkundige benaderd. Wanneer ouders hebben aangegeven mee te willen doen, krijgen ze de Boekenbeermobile. Een buurtmoeder komt vervolgens de Boekenbeer brengen met een CD en het eerste boekje, het Rammel boekje. De bedoeling is dat de buurtmoeder tweemaandelijks materiaal komt brengen, laat zien met de baby wat de bedoeling is en de ouder een tippenkaartje geeft met de gedemonstreerde informatie op schrift. De Boekenbeer hangt op een plek waar ouders en hun kind vaak komen.

Elke dag haalt de ouder met de baby een boekje uit de Boekenbeer. Daarbij wordt een welkomstliedje en, bij het terugbrengen, een afscheidsliedje gezongen. Voor ouders en kind wordt zo een routine opgebouwd. De ervaring leert dat baby's als ze ongeveer 10 maanden oud zijn, al kunnen aangeven dat ze naar de Boekenbeer willen. Voor ouders en baby' is het spannend om nieuwe boekjes weer een plaatsje te geven op de beer. De beer vertegenwoordigt als het ware een spaarsysteem: je wilt hem compleet hebben. De boekjes hebben een opbouw met betrekking tot de afbeeldingen, het taalgebruik en het motorisch handelen met boekjes.

Met het dagelijks voorlezen uit boekjes van de Boekenbeer worden baby's stapje voor stapje voorbereid op het voorlezen uit peuterboeken:

- het voorlezen uit peuterboeken vergt langere aandacht. In peuterboeken komen al kleine verhaaltjes voor. De peuter leert een eenvoudige verhaallijn te volgen;
- het voorlezen uit peuterboeken vergt routines. Een peuter gaat vaak zo op in allerlei activiteiten dat het gewend moet zijn aan een momentje rust, samen met mama of papa een boekje lezen om aan voorlezen toe te komen;
- het voorlezen uit peuterboeken vergt interactie tussen ouder en kind. De peuter is gewend om aangewezen plaatjes te benoemen en relaties tussen plaatjes aan te geven. Zo kan de voorlezer ook volgen of de peuter het verhaal begrijpt.

Baby's aan wie regelmatig is voorgelezen, kunnen kortstondig aandacht opbrengen voor stapje voorbereid op het voorlezen uit peuterboeken:

- het voorlezen uit peuterboeken vergt langere aandacht. In peuterboeken komen al kleine verhaaltjes voor. De peuter leert een eenvoudige verhaallijn te volgen;
- het voorlezen uit peuterboeken vergt routines. Een peuter gaat vaak zo op in allerlei activiteiten dat het gewend moet zijn aan een momentje rust, samen met mama of papa

een boekje lezen om aan voorlezen toe te komen;

- het voorlezen uit peuterboeken vergt interactie tussen ouder en kind. De peuter is gewend om aangewezen plaatjes te benoemen en relaties tussen plaatjes aan te geven. Zo kan de voorlezer ook volgen of de peuter het verhaal begrijpt.

Baby's aan wie regelmatig is voorgelezen, kunnen kortstondig aandacht opbrengen voor boekjes. Ze zijn gewend aan voorleesroutines, zoals even lekker rustig zitten op schoot met een boekje. Ook zijn deze baby's in staat om te reageren op plaatjes, bijvoorbeeld door ze te benoemen en er geluiden bij te maken.

Bij het zelf aan de slag gaan met de Boekenbeer thuis is het van belang om uitdagende materialen te gebruiken, de materialen goed te introduceren en de ervaringen met de materialen uit te wisselen. Daarbij kan worden samengewerkt met verschillende personen en instanties.

De materialen kunnen bijvoorbeeld beurtelings door de wijkverpleegkundige (tijdens consultatiebureaubezoeken) en de buurtmoeders worden uitgereikt. De materialen kunnen om en om verstrekt worden door de Thuiszorg en de buurtmoeder, maar ook door de buurtmoeder alleen. In het laatste model doet de wijkverpleegkundige wel de werfving en toeleiding en blijft zij bij elk consultatiebureaubezoek ook informeren naar de boekjes en het voorlezen. Bovendien heeft de wijkverpleegkundige het materiaal ook bij de hand om het kind met een boekje te laten spelen, terwijl er met de moeder wordt gepraat over de reacties van het kind op voorlezen.

In beide modellen verzorgt de wijkverpleegkundige de groepsbijeenkomsten met een thema.

De buurtmoeder is daarbij aanwezig. Bij groepsbijeenkomsten waarin de uitleen van boeken en het uitwisselen van ervaringen centraal staan, kan de buurtmoeder ook alleen (of samen met de plaatselijke bibliothecaris) de bijeenkomsten verzorgen. Keuzes hierin zijn afhankelijk van de mogelijkheden van de Thuiszorg en de buurtmoeders. Ook de basiseducatie volwassenen is soms in staat om groepsbijeenkomsten te verzorgen. Er zijn verschillende praktische manieren om ouders bij het werken met de Boekenberen te betrekken, bijvoorbeeld:

- ouders worden uitgenodigd om na te denken over de beste plek voor de Boekenberen;
- ouders krijgen per boekje suggesties hoe ze met hun kind bezig kunnen zijn met het boekje. Ouders kiezen zelf de suggesties uit die hen aanspreken;
- ouders krijgen de kans hun mening te geven door regelmatig te evalueren over de mogelijkheden die zij zien met de materialen.

Om thuis regelmatig voor te lezen is het noodzakelijk dat zowel ouders als de kinderen zelf gestuurd worden, bijvoorbeeld doordat het materiaal opvallend aanwezig is. Als de ouder onder begeleiding een opvallende plek heeft gekozen voor de Boekenbeer en regelmatig met de baby een boekje uit de Boekenbeer haalt, gaat het kind zelf aan geven dat het naar de Boekenbeer wil. Kind en ouder versterken elkaar in de voorleesroutine.

De materialen zijn uitdagend en niet te ingewikkeld. Voor ouders moet het duidelijk zijn wat er met de materialen gedaan kan worden. Zij zijn daar zelf actief bij betrokken. Ouders moeten naar hun kind kunnen kijken om te zien hoe het reageert op hun handelingen.

Ouders moeten bereid zijn het gezellig te maken met hun kind tijdens het voorlezen en af te stappen van het idee dat er geleerd moet worden.

Met de samenwerkende instellingen moeten heldere afspraken worden gemaakt over wederzijdse mogelijkheden. Voor de ouders moet er telkens een herkenbaar persoon bij elke activiteit aanwezig zijn.

Babyboekenuitleen

Als baby's de nodige stoffen en plastic boekjes in handen (en in de mond) hebben gehad,

kan er gestart worden met het uitlenen van kartonnen of houten babyboekjes. Voor ouders die meedoen met de Boekenbeer, begint de babyboekenuitleen als hun kind 1 jaar is. Naast drie centrale prentenboeken, boeken die alle deelnemende ouders krijgen, is er een uitleenkoffertje met dertig prentenboeken waar ouders uit kunnen kiezen. De uitleen kan plaatsvinden op een plek waar veel ouders komen met hun baby (dorpshuis, consultatiebureau, wijkcentrum, bibliotheek), bij ouders thuis, tijdens groepsbijeenkomsten van ouders of een combinatie daarvan. De uitleen kan uitgevoerd worden door de *Boekenpret*buurtmoeder, de plaatselijk bibliothecaris, de wijkverpleegkundige of een uitleenmoeder. Tijdens de uitleen geeft de ouder de ervaringen met het voorgelezen boekje door en krijgt hij of zij tips of doematerialen mee bij een gekozen boekje.

Gecombineerde boeken- en speelgoeduitleen via de spelinloop/speel-o-theek.

Veel spelinlopen zijn verbonden aan een speel-o-theek waar ouders speelgoed kunnen lenen. De bestaande collectie kan worden aangevuld met prentenboeken die eventueel in combinatie met speelgoed kunnen worden uitgeleend. Het speelgoed dat al aanwezig is, kan daarbij als uitgangspunt worden genomen. De bibliotheek kan helpen bij het selecteren van boeken. Een boek over in bad gaan, kan bijvoorbeeld worden uitgeleend met een poppenbadje of een badeendje.

Voordelen van een gecombineerde boeken- en speelgoeduitleen is dat kinderen de relatie kunnen leggen tussen de plaatjes in het boek en het concrete voorwerp, en dat het kind en de ouder bepaalde gebeurtenissen uit het verhaal kunnen naspelen waardoor het boek voor het kind meer betekenis krijgt. Voor ouders die al gewend zijn speelgoed te lenen, geldt dat zij door de gecombineerde boeken- en speelgoeduitleen gemakkelijk in contact kunnen worden gebracht met boeken. Als dezelfde boeken die worden uitgeleend ook op de spelinloop in de boekenhoek liggen, kan het lezen thuis en op het centrum elkaar wederzijds stimuleren: kinderen en ouders die een boek van de spel inloop kennen, willen het bijvoorbeeld ook graag thuis hebben, en andersom kunnen zij het boek als ze het thuis gelezen hebben op de spelinloop aan andere ouders en kinderen laten zien.

Voorlezen en vertellen op het consultatiebureau

JGZ-verpleegkundigen hebben een belangrijke taak in het begeleiden van ouders bij de opvoeding van hun kind. Voorlezen en vertellen is een onderdeel van die opvoeding. Kleine blokjes informatie over taalontwikkeling, interactief voorlezen en ontluikende geletterdheid zijn daarom goed in te passen binnen de al bestaande leeftijdsspecifieke GVO-bijeenkomsten (Gezondheidsvoorlichting en opvoeding). Ouders krijgen zo steeds de informatie waar zijzelf en hun kind op dat moment aan toe zijn. Daarnaast kan de informatie worden gekoppeld aan de individuele consulten of worden geïntegreerd in tests.

Themabijeenkomsten met de wijkverpleegkundige

Ouders die aan de Boekenbeer meedoen gaan, als hun kind 6 à 7 maanden oud is, groepsbijeenkomsten waarderen. Ze vinden het prettig om contact te hebben met andere ouders en hun kinderen. De groepsbijeenkomsten kunnen in het teken staan van het uitwisselen van ervaringen, elkaar leren kennen, maar ze kunnen ook over voorlezen gaan. De Thuiszorg kan op verzoek themabijeenkomsten organiseren, bijvoorbeeld taalontwikkeling en voorlezen of voorlezen en routines.

Als ouders veel vragen hebben op het terrein van de gezondheid van hun kind, is het soms mogelijk om de groep een koffieochtend aan te bieden over bijvoorbeeld eten of slaapproblemen. Deze activiteiten noemen we 'uitstapactiviteiten'. Ze passen bij de 'brede weg' van *Boekenpret*, dat wil zeggen dat ze geen deel uitmaken van de kern activiteiten en producten, maar een uitstap naar opvoedingsondersteuning, een aansluitende activiteit die de kwaliteit van de leesbevordering positief kan beïnvloeden.

Muziek op school

Ouders die aan de Boekenbeer meedoen, worden geconfronteerd met liedjes bij de Boekenbeer zelf en liedjes bij de materialen. Liedjes zijn onderdeel van de voorleesroutines bij de Boekenbeer. Zij dragen uit tot bijvoorbeeld bewegingen of gebaren. Ouders draaien de CD met liedjes veelvuldig, maar vinden het moeilijk om 'vrij' met de liedjes om te gaan.

Een themabijeenkomst 'Muziek op school' laat ouders kennismaken met een andere manier van zingen voor en met de baby. Ouders leren improviseren is voor baby en ouder samen.

Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van het boek '*Muziek tussen school en school* van Marijke Albers en Rita Rikhof (Haarlem, De Toorts, 1997, ISBN 9060207386).

De samenstellers hebben veel ervaring opgedaan tijdens de cursussen die zij verzorgen voor ouders en jonge kinderen en aan beroepskrachten en musici. Het boek heeft een (eenvoudig geschreven) theoretische inleiding en een praktisch gedeelte, waarin talloze voorbeelden en verwerkingsuggesties worden gegeven. Het is bedoeld voor ouders en beroepskrachten (kinderopvang en peuterspeelzaal).

Oudercursus

In een babyproject kom je ouders tegen die vaak met enige schroom melden dat ze lezen zo lastig vinden. Voor de babyperiode levert dat vaak geen problemen op. De teksten van babyboeken zijn zo simpel dat de meeste ouders er geen moeite mee hebben. In de kleuterperiode zijn de teksten al een stuk moeilijker. Bovendien verwachten kleuters van hun ouders dat ze de tekst vrij letterlijk voorlezen, omdat ze aandacht beginnen te krijgen voor boekentaal. Voor ouders die moeite hebben met lezen, is een speciale cursus ontwikkeld. De cursus begint met het lezen van babyboekjes en werkt toe naar prentenboeken. Voor cursisten die de drempel naar het leren lezen over zijn, kan het belangrijk zijn om de stap te maken naar een lees- en schrijfgroep voor volwassenen. Ze hebben dan nog een aantal jaren om zich de kunst van het lezen eigen te maken. Vroegtijdige signalering in de babyperiode kan dus belangrijk zijn).

Bijeenkomsten leesplezier in de basiseducatie

Ouders (meestal van allochtone afkomst) die in de basiseducatie leren lezen en schrijven, zijn vaak niet zo bekend met kinderboeken en hebben daar meestal zelf weinig ervaring mee opgedaan.

In een lessenserie van negen bijeenkomsten worden ouders vertrouwd gemaakt met (prenten)boeken voor kinderen van 0 tot 6 jaar, het omgaan daarmee en het plezier dat boeken hen zelf en hun kind(eren) kunnen bezorgen. De lessenserie is zo beschreven dat een leerkracht van alfabetiseringslessen de serie zelf kan uitvoeren. Ter voorbereiding hierop kan een scholingsmiddag worden gevolgd. Onderwerpen die in de lessen aan de orde komen zijn: liedjes en versjes, vertellen in de moedertaal of in het Nederlands, vertellen bij platen, interactie tijdens het vertellen, het kiezen van boeken voor je kind, voorlezen, en bezoek aan de (kinder)boekwinkel en de bibliotheek. Na elke les krijgen de ouders een opdracht mee naar huis. De volgende les worden de hiermee opgedane ervaringen uitgewisseld.

Als vervolg op de serie wordt een aantal boekenactiviteiten voorgesteld: bijvoorbeeld een voorleesmarathon, of het zelf maken van een boek voor je eigen kind met foto's of plaatjes uit tijdschriften.

2.4 Centragegerichte activiteiten als vangnet

Per kind zal bekeken moeten worden welke activiteiten extra kunnen worden ingezet om het kind toch aan de benodigde voorleesuren te laten komen in gevallen waar het voorlezen thuis niet goed wil lukken.

2.5 In de praktijk

Om een keuze uit de activiteiten te kunnen maken, zijn in onderstaand schema alle activiteiten op een rij gezet. Bij elke activiteit staat aangegeven aan welke aspecten van leesplezier wordt gewerkt en wat de plek (C=centra; G=gezin) en de aard van de interventie is. Door bij de keuze van activiteiten te zorgen voor een zo groot mogelijke diversiteit op deze twee terreinen, is de kans het grootst dat het kind de benodigde voorleesuren haalt.

Activiteiten in de babyperiode

3.1 Activiteiten in de peuterperiode: 2-4 jaar

Hieronder wordt een aantal activiteiten beschreven, die kunnen worden ingezet om de einddoelen van de peuterperiode te halen. De activiteiten zijn onderverdeeld volgens het centra-gezin-centra model. Eerst komen de activiteiten aan bod die vanuit de centra worden ondernomen om de materiële leesomgeving van het kind te verbeteren en het kind vertrouwd te maken met boeken, voorlezen en alles wat daarbij komt kijken. Vervolgens worden de gezinsgerichte activiteiten beschreven: activiteiten die erop gericht zijn ouders bewust te maken van het belang van lezen, de kwaliteit van interacties tussen ouder en kind te verhogen en het leesgedrag van de opvoeders positief te beïnvloeden. Ten slotte worden er activiteiten genoemd die de centra kunnen ondernemen als het voorlezen thuis niet of onvoldoende is gelukt. Afhankelijk van de bereikte resultaten, kunnen beroepskrachten alsnog proberen met de betreffende kinderen de einddoelen te bereiken.

De rol die de centra bij de verschillende activiteiten spelen, zal niet in alle gevallen even groot hoeven te zijn. Bij sommige ouders zal een informatiebijeenkomst en een lichte vorm van begeleiding genoeg zijn om de doelen te bereiken, andere ouders hebben veel individuele begeleiding nodig. Behalve de beroepskrachten kunnen in dat geval ook buurtmoeders worden ingeschakeld, die bij de ouders en de baby's thuis komen. Bij elke activiteit wordt aangegeven welke vorm van begeleiding er nodig is.

Centragericht activiteiten

De centragerichte activiteiten zijn onderverdeeld in de volgende clusters:

- voor ieder kind een boekje in de centra;
- interactief voorlezen met de kinderen in de centra;
- aansluitende activiteiten met de kinderen in de centra.

Gezinsgerichte activiteiten

De gezinsgerichte activiteiten voor de peuterperiode zijn onderverdeeld in:

- voor ieder kind een boekje thuis;
- ouders stimuleren tot interactief voorlezen thuis.

De centragerichte activiteiten die als vangnet fungeren als het voorlezen thuis niet lukt, kunnen dezelfde zijn als de centragerichte activiteiten die als eerste zijn genoemd. Per kind zal er gekeken moeten worden welke extra activiteiten nodig zijn om het kind toch aan de benodigde 500 voorleesuren te laten komen. Beroepskrachten kunnen dit nagaan door te kijken hoe het kind zich gedraagt tijdens voorleesactiviteiten op de centra, maar ook via evaluatiegesprekken met de ouders.

3.2 Centragerichte activiteiten

De Boekenbeer op de peuterspeelzaal

De Boekenbeer kan op twee manieren in de peuterspeelzaal aanwezig zijn: de Boekenbeerhandpop en de Boekenbeer in bed. De Boekenbeerhandpop wordt door de peuterleidster gebruikt om vertellen of voorlezen aan te kondigen, om kinderen te oriënteren op een boek of hun een mening te ontlokken. 'Wat zeg je, Boekenbeer? Vind jij Dribbel lief?' De Boekenbeer in bed is een afspiegeling van de Logeerbeer die de kinderen meekrijgen naar huis. De peuters mogen de Boekenbeer naar bed brengen, de Boekenbeer een boekje geven, de Boekenbeer voorlezen voor hij gaat slapen en het voorleesritueel afsluiten. Door met de Boekenbeer in de peuterspeelzaal te werken, wordt de basis gelegd voor de rol van de Boekenbeer thuis en worden opgebouwde routines met de Boekenberen voor de baby's voortgezet (zie C: Producten).

De Speelontdekboeken op de peuterspeelzaal

De drie Speelontdekboeken voor peuters worden thuis en op de peuterspeelzaal gebruikt en staan vol met ontdekkingen van de peuter met betrekking tot de bijbehorende prentenboeken. De peuterleidster introduceert een prentenboek door de inrichting van de peuterspeelzaal, door het herhaald voorlezen van het prentenboek en door activiteiten met peuters te doen die aansluiten op het boek. In de peuterspeelzaal bereidt de leidster ook activiteiten voor die peuters thuis met hun ouders zullen gaan doen. De Speelontdekboeken hebben ieder een eigen thema. Wanneer peuters twee weken bezig zijn met een prentenboek, zijn ze enthousiast en krijgen ouders al een aardig beeld bij het halen en brengen: het boek gaat leven bij de kinderen. Dit is een voorwaarde om ouders en kind thuis aan de slag te laten gaan met een prentenboek en Speelontdekboek. In de weken dat de peuterleidster met de peuters bezig is met het prentenboek, is het leuk om ouders uit te nodigen voor een kijk- of werkmoment (zie C: Producten).

Zingen en voorlezen op de spelinloop

Peuters en hun moeders (overwegend van allochtone afkomst) die samen de spelinloop ofwel ouder-kind-groep bezoeken, kunnen daar behalve met speelgoed, ook in aanraking worden gebracht met liedjes en boeken. Er kan een vast moment worden gekozen voor het samen zingen van een liedje of het opzeggen van een versje, zowel in het Nederlands als de eigen taal. Ook de peuters die nog niet mee kunnen zingen, kunnen al actief meedoen door op de maat in hun handen klappen en de bijbehorende gebaren maken. Door het zingen raken de kinderen al vroeg bekend met taal als iets waaraan je plezier kunt beleven. Bovendien kan de opgebouwde routine van het samen zingen een opstap zijn naar het samen lezen van een boekje in de kring. Als in het Nederlands wordt voorgelezen, is het van belang eenvoudige prentenboeken te kiezen waarbij alles zoveel mogelijk op de plaatjes te zien is. Daarnaast kan de inhoud van het boek gevisualiseerd worden door de handelingen en emoties na te spelen en te werken met concrete voorwerpen.

Ook het gezellig op schoot in een boekje kijken en daarover praten in de eigen taal is erg belangrijk. De eigen taal sprekende medewerkers van de spelinloop nemen de kinderen hiervoor af en toe apart in het boekenhoekje, en stimuleren ook de moeders dit te doen. Er wordt steeds voor gezorgd dat er voldoende geschikte boeken beschikbaar zijn die op basis van de plaatjes kunnen worden 'gelezen' of in de thuistaal van de ouders geschreven of vertaald zijn.

Om de beroepskrachten en paraprofessionals op de spelinloop de nodige deskundigheid in handen te geven voor het creëren van een leesbevorderende omgeving zijn speciale cursussen ontwikkeld (zie F: Scholing: F1.3 Zingen en lezen op de spelinloop). Daarnaast kan een meertalige voorleesproject zowel de medewerkers als de ouders en kinderen af en toe een extra impuls geven (zie F: Scholing: F3.1 Draaiboek meertalig voorleesproject).

De Boekenpret lees- en luisterhoek op peuterspeelzaal en kinderdagverblijf Een boekenhoek nodigt de peuters uit om boeken te leren kiezen, te bekijken, elkaar of een knuffel 'voor te lezen' of te luisteren naar een ingesproken prentenboek in de eigen taal. De boekenhoek is ook een plek waar de leidster zich met een of enkele kinderen kan terugtrekken om samen een boek te bekijken en te praten over de plaatjes. De leidster houdt de boekenhoek levend door de boeken in de boekenhoek regelmatig om te ruilen en de aandacht op de boeken te vestigen door ze in de kring te introduceren. Ook knuffels en spelmaterialen die aansluiten bij de boeken houden de boekenhoek aantrekkelijk.

De leidster zal weinig ervaren peuters extra moeten begeleiden door ze bijvoorbeeld eens apart te nemen in de boekenhoek, ze te helpen met het kiezen van een boek en ze te leren omgaan met cassettebandjes. Het leuke van de boekenhoek is dat kinderen ook van elkaar leren. De meest gemotiveerde peuters bootsen het leesgedrag van de leidster na. Andere peuters volgen op hun beurt dit voorbeeld.

De boekenhoek biedt peuters de mogelijkheid alle aspecten van het lezen voor de lol te ervaren: ze leren een gezellig plekje zoeken om te lezen, zelfstandig een boek uitzoeken, in een boekje bladeren en het verhaal op basis van de plaatjes herbeleven en een boek te verwerken door samen met een ander kind in een boek te kijken en erover te praten, of gebeurtenissen na te spelen. Door het beluisteren van ingesproken boeken op cassetteband leren ze bovendien greep te krijgen op boekentaal. Het werken met de boekenhoek kan ook een uitstraling hebben naar het lezen in het gezin: ouders zien hoe hun kinderen met boeken kunnen omgaan en kinderen hebben al wat voorleesroutines opgebouwd die ze ook thuis kunnen gaan toepassen.

Een bibliotheekbijeenkomst over de boekenhoek waarin geschikte actuele boeken en bandjes worden getoond, kan een aanzet zijn om met de boekenhoek aan de slag te gaan. Er is een werkplan beschikbaar voor een blijvende inbedding in de eigen werksituatie (zie F: Scholing: F1.5 Het inrichten en gebruiken van de boekenhoek op kindercentra).

Beeldend vertellen op kindercentra

Op kindercentra kunnen verschillende vertelactiviteiten voor peuters worden georganiseerd: vertellen met behulp van gebaren, bewegingen, mimiek en concrete voorwerpen, vertellend spelen (kinderen doen mee met wat de verteller zegt), en vertellen met een verteltheater ofwel 'kamishibai' (kijkvenster waarin losse platen uit een verhaal kunnen worden gestopt).

De vertelactiviteiten stimuleren de verbeelding, en helpen de kinderen zicht te krijgen op verhaalstructuren. Daarnaast vergroten ze de woordenschat en het concentratievermogen. Dit zijn allemaal vaardigheden die ook bij het voorlezen van groot belang zijn. Voor het vertellen, haalt de verteller rollen uit een verhaal, verzamelt voorwerpen en bedenkt een eenvoudig decor. Een vertelactiviteit kan ook dienen als opstap naar een boek. Koppeling met de activiteiten onder het kopje 'voorlezen in de groep' is dan ook goed mogelijk.

De nieuwsgierigheid naar het boek wordt opgewekt, en al vertellende worden onbekende begrippen duidelijk (zie F: Scholing: F3.1 Draaiboek meertalig voorleesproject).

Prentenboeken kiezen en aanbieden in de meertalige, multiculturele groep
Bij het selecteren van prentenboeken om in de groep voor te lezen, moet rekening gehouden worden met de leesontwikkeling en de belangstelling van de kinderen in de groep. In een meertalige, multiculturele groep moet daarnaast rekening gehouden worden met het taalniveau van de kinderen in het Nederlands en met verschillen in culturele achtergrond. Kinderen met een andere moedertaal dan het Nederlands kunnen bij het begrijpen van de tekst van een prentenboek veel steun ondervinden van de visuele context die door de plaatjes wordt geboden. Bij het aanbieden van het boek kan de leidster extra steun bieden door voorafgaand een goede introductie te geven, waarin onbekende begrippen duidelijk worden gemaakt met behulp van concrete voorwerpen en mimiek, gebaren, bewegingen en intonatie tijdens het verhaal, en door tussendoor steeds het begrip van de kinderen te toetsen met vragen die aansluiten op het taalvaardigheidsniveau van de kinderen.

Een kind met een andere moedertaal kan ook een prentenboek op cassettebandje beluisteren in de eigen taal, of in de boekenhoek in de eigen taal worden voorgelezen door een ouder of leidster/vrijwilliger die die taal spreekt. Als datzelfde boek daarna in de groep in het Nederlands wordt voorgelezen, zal het kind meer bij het verhaal en de interactie er omheen betrokken kunnen zijn.

Inhoudelijk kan de boekselectie in een multiculturele groep worden getoetst op universele herkenbaarheid van de onderwerpen, onderliggende boodschappen, en de weergave van andere personages/milieus dan de Westerse standaard (zie Cursussen: Draaiboek meertalig voorleesproject).

Drama rond prentenboeken op kindercentra

Door middel van drama kan de beleving van het boek worden vergroot: bepaalde gebeurtenissen, personages of gevoelens worden immers tot leven gebracht. Bovendien is het dramatiseren van een verhaal een goede manier om bepaalde begrippen duidelijk te maken (met name voor anderstalige kinderen onontbeerlijk!) en in te laten slijpen. Er zijn verschillende spelvormen mogelijk: een bewegingsspel waarbij alle kinderen tegelijk uitbeelden wat de leidster zegt (bijvoorbeeld het naspelen van dierfiguren uit het boek), een situatiespel naar aanleiding van het boek of het chronologisch naspelen van een verhaal. De leidster werkt van tevoren het verhaal uit in fragmenten die ze met de kinderen wil spelen en zorgt voor de nodige speelobjecten (voorwerpen, eenvoudige kleding en/of make-up, een simpel decor). Omdat de concentratie van peuters maar kort is, worden de drama-activiteiten over een bepaalde periode uit uitgesmeerd.

Bij het naspelen van het verhaal wordt het spel langzaam opgebouwd van losse fragmenten uit het verhaal naar het verhaal in zijn totaliteit, van veel sturing door de leidster naar minder sturing, van alle handelingen samen spelen naar een rolverdeling, en van handelen zonder daarbij te praten naar handelen en wèl daarbij praten. De leidster zorgt er steeds voor dat alle peuters op hun niveau betrokken zijn bij het spel. Verlegen kinderen en kinderen die het Nederlands nog niet goed beheersen, krijgen rollen waarbij ze niet hoeven te praten.

Interactief voorlezen in kleine groepjes

Interactief voorlezen lukt het best in kleine groepjes omdat dat de meeste gelegenheid voor interactie biedt, maar interactief voorlezen is ook belangrijk bij het voorlezen in de groep en het voorlezen aan individuele kinderen. Peuters beleven meestal meer aan een

boek als er vooraf, tijdens en na het voorlezen met hen over het boek gepraat wordt. Voorafgaand aan het voorlezen, kan de nieuwsgierigheid van de kinderen naar het boek worden opgewekt. Tijdens het voorlezen, kunnen de kinderen steeds actief betrokken worden door hun vragen te stellen over de plaatjes, de tekst of het verhaal, in te spelen op hun spontane reacties en hen bijvoorbeeld geluiden of gebaren te laten maken bij het verhaal. Door het gesprek te sturen, kan de leidster de kinderen helpen actief mee te denken en een beeld te vormen van de gebeurtenissen in het verhaal. Na afloop van het voorlezen kan bijvoorbeeld een verband worden gelegd tussen de eigen ervaringen van de kinderen en het onderwerp van het boek.

In kleine kring of individueel is er de meeste gelegenheid voor interactie. Kinderen kunnen dan meer individuele aandacht krijgen, wat vooral belangrijk is voor de jongste kinderen en de kinderen met de minste boekervaring. De boekenhoek kan een vaste plek zijn waar de leidster, vrijwilliger of ouder regelmatig eens enkele kinderen apart kan nemen.

Sommige boeken lenen zich extra goed voor gesprekjes tijdens het lezen: denk bijvoorbeeld aan boeken met platen waarop veel te zien is en boeken met een raad- of zoekement. Deze boeken komen het meest tot hun recht in een klein groepje. Voor het lezen aan de hele groep zijn juist boeken die zich lenen voor een levendige presentatie het meest geschikt. De interactie zal dan meer verschuiven naar de introductie en verwerking. De interactie tijdens het verhaal zal dan wat ingeperkt moeten worden omdat het gesprek centraal te volgen moet zijn en niet te veel moet afleiden van de lijn van het verhaal.

Spelenderwijs lezen en schrijven

Ook peuters komen in hun dagelijkse omgeving al in contact met geschreven taal: reclameteksten en borden op straat, teksten op verpakkingen in de supermarkt of thuis, folders, tijdschriften, boeken, uitnodigingen, boodschappenlijstjes enzovoorts. Om zich heen zien ze volwassenen in allerlei situaties lezen en schrijven. Door peuters hierop attent te maken en hen actief bij lees- en schrijfactiviteiten te betrekken, kunnen ze al veel inzichten opdoen over de functie en de kenmerken van geschreven taal. Ook kan op deze manier hun belangstelling voor het raadsel van geschreven teksten worden aangewakkerd. De leidster kan voorbeeldgedrag tonen door voor te lezen en bijvoorbeeld een verjaardagskalender bij te houden in de groep, en positief te reageren op initiatieven die het kind zelf onderneemt om te 'lezen' of te 'schrijven'. Op allerlei manieren kunnen kinderen worden uitgenodigd om zelf te lezen en te schrijven: zelf 'lezen' in de boekenhoek, samen een eigen boek te maken, of samen een brief of uitnodiging schrijven. Verder kan het spelen met geschreven taal op allerlei uitdagende en functionele manieren in spelsituaties worden geïntegreerd: de kinderen kunnen bijvoorbeeld winkeltje spelen met echte verpakkingen. Prijskaartjes, namaakgeld, kassabonnen en reclameborden kunnen alles nog echter maken. Andere spelsituaties waarin kinderen het lees- en schrijfgedrag van volwassenen kunnen nabootsen zijn bijvoorbeeld: restaurantje spelen (menukaart, notitieblok voor bestellingen), postkantoor (brieven en kaarten versturen).

3.3 Gezinsgerichte activiteiten

Meertalig voorleesproject op kindercentra en spelinloop

Tijdens het meertalig voorleesproject worden gedurende zes weken achtereenvolgens drie prentenboeken voorgelezen op kindercentrum of spelinloop. In diezelfde periode worden deze prentenboeken ook aan de ouders uitgeleend. Doel van het project is

ouders die hun kinderen nog niet of nauwelijks in contact brengen met boeken te stimuleren thuis voor te gaan lezen. Het accent ligt hierbij op allochtone ouders met weinig leescultuur.

Elk prentenboek wordt op een aantrekkelijke manier op het kindercentrum geïntroduceerd (op de spelinloop in verschillende talen). De ouders zijn daarbij steeds aanwezig. Na elke boekintroduktie worden de ouders apart genomen door de bibliotheekmedewerkster of de leidster.

Na een informatief halfuurtje over voorlezen en vertellen, waarin de ouders ook praktische voorleestips krijgen over het voorgelezen boek, krijgen alle ouders twee weken een exemplaar van dat boek mee naar huis. Bij de keuze van de prentenboeken is rekening gehouden met allochtone en analfabete ouders zonder veel voorleeservaring. De prentenboeken hebben een duidelijke opzet en kunnen gemakkelijk aan de hand van de plaatjes worden naverteld. De ouders worden gestimuleerd in de eigen taal te vertellen of voor te lezen. Ouders met een andere moedertaal dan het Nederlands krijgen een vertaling erbij. Als dat wenselijk en mogelijk is, wordt het prentenboek ook ingesproken op een bandje mee naar huis gegeven in de eigen taal en/of het Nederlands. De ervaring leert dat tijdens de twee weken waarin een bepaald prentenboek centraal staat, het boek bij de kinderen echt gaat leven. Doordat er op het kindercentrum of de spelinloop herhaaldelijk uit het boek wordt voorgelezen en naar aanleiding daarvan allerlei activiteiten worden uitgevoerd (de leidster krijgt daarvoor een werkmapp met verwerkingssuggesties), zullen de kinderen ook tijdens het voorlezen thuis erg betrokken zijn. Ouder en kind kunnen zo ervaren hoe leuk het kan zijn om samen een boek te lezen en daarover te praten. De mogelijkheid om tussendoor ervaringen uit te wisselen met de leidster over de reacties van de kinderen op het boek, fungeert hierbij als extra ondersteuning (zie *Cursussen Draaiboek meertalig voorleesproject*).

Gecombineerde boek- en speelgoeduitleen via de spelinloop/speel-o-theek

Veel spelinlopen zijn verbonden aan een speel-o-theek waar ouders speelgoed kunnen lenen. De bestaande collectie kan worden aangevuld met prentenboeken die eventueel in combinatie met speelgoed kunnen worden uitgeleend. Het speelgoed dat al aanwezig is, kan daarbij als uitgangspunt worden genomen. De bibliotheek kan helpen bij het selecteren van boeken die geschikt zijn voor kinderen van 0 tot 4 jaar en hun ouders (veelal allochtoon en weinig ervaren in het omgaan met boeken).

Een trommel kan bijvoorbeeld worden uitgeleend met een boek waarin muziek wordt gemaakt. Voordelen van een gecombineerde boeken- en speelgoeduitleen is dat kinderen de relatie kunnen leggen tussen de plaatjes in het boek en het concrete voorwerp, en dat het kind en zijn ouders bepaalde gebeurtenissen uit het verhaal kunnen naspelen, waardoor het boek voor het kind meer betekenis krijgt. Voor ouders die al gewend zijn speelgoed te lenen, geldt dat zij door de gecombineerde boeken- en speelgoeduitleen gemakkelijk in contact kunnen worden gebracht met boeken. Als dezelfde boeken die worden uitgeleend ook op de spelinloop in de boekenhoek liggen, kan het lezen thuis en op het centrum elkaar wederzijds stimuleren: kinderen en ouders die een boek van de spelinloop kennen, willen het bijvoorbeeld ook graag thuis hebben, en andersom kunnen zij het boek als ze het thuis gelezen hebben op de spelinloop aan andere ouders en kinderen laten zien (zie *Cursussen: Zingen en lezen op de spelinloop*).

Peuterboekenuitleen via de peuterspeelzaal

De peuterboekenuitleen levert een belangrijke bijdrage aan de materiële leesomgeving van peuters. Door de uitleen komen peuters thuis in aanraking met boeken, ook als er thuis helemaal geen boeken zijn. Voor peuters is het erg belangrijk om regelmatig een

nieuw boekje te hebben. Nieuwe boekjes stimuleren peuters hun ouders te vragen om voor te lezen en dragen zo bij aan het ontstaan van voorleesroutines. Voor veel ouders is het regelmatig tijd reserveren voor voorlezen een hele klus. Pas als deze routines zijn ontstaan, kan er gekeken worden naar het laten ontstaan van routines om boekjes te lenen in de bibliotheek. Als een peuterspeelzaal met ouders te maken krijgt die geen lid van de bibliotheek zijn of wel lid zijn maar niet of nauwelijks lenen, is het zinnig om een peuterboekenuitleen op de peuterspeelzaal op te zetten. Om een peuterboekenuitleen goed te laten verlopen is er een collectie van ongeveer twee keer het aantal peuters nodig. Deze collectie kan in eigen bezit zijn van de peuterspeelzaal. De bibliotheek adviseert dan over aanschaf en de peuterspeelzaal denkt aan het reserveren van afschrijvingskosten. De wisselcollectie kan ook van de bibliotheek gehuurd worden. De uitleen kan gebeuren door uitleenouders. De peuterleidster kan individueel of in de groep reageren op een gekozen boek en verwachtingen oproepen. Ook kan ze voorlezen uit een boek uit de collectie om kinderen te enthousiasmeren voor een boek. De uitleenouders helpen peuters bij het kiezen.

Logeerbeer

De stoffen Logeerbeer bevat een Boekenbeertje (zie C: Producten). Eens in de week of in de twee weken mogen twee kinderen de Logeerbeer mee naar huis nemen. Iedere keer als wordt voorgelezen, mag de Boekenbeer ook meeluisteren. Als het voorlezen voorbij is, gaat de Boekenbeer slapen. Bij het terugbrengen van het materiaal naar de speelzaal hoort een versje als ritueel. Alle peuters zingen 'O, o, o, wat was het fijn om bij Jelmer thuis te zijn' etcetera. Ervaring wijst uit dat peuters het heel bijzonder vinden dat ze de beer mee mogen nemen naar huis. De beer wordt inderdaad naast het bed gezet, soms zelfs ook bij het bed van een ouder broertje of zusje.

Ouderbijeenkomsten in het kader van het meertalig voorleesproject op kindercentra of de spelinloop

Tijdens het meertalig voorleesproject krijgen ouders drie keer een prentenboek mee naar huis om voor te lezen. Ieder prentenboek wordt eerst geïntroduceerd door de bibliotheekmedewerker op de speelzaal. De ouders zijn hierbij aanwezig. Na de boekintroductie worden de ouders apart genomen voor een informatief halfuurtje over voorlezen. Naast praktische voorleestips bij het prentenboek dat ze mee naar huis krijgen, wordt ook meer algemene informatie gegeven over voorlezen.

Tijdens de eerste bijeenkomst krijgen de ouders videofragmenten te zien van autochtone en allochtone ouders die voorlezen in de thuissituatie. Onderwerpen die aan de hand daarvan aan de orde komen zijn: de taal waarin voorgelezen wordt, vertellen bij de plaatjes, en vragen stellen aan het kind. Bij de tweede bijeenkomst wordt gesproken over het gebruik van de bibliotheek, en krijgen de ouders allerlei leuke geschikte prentenboeken te zien voor de leeftijd van hun kind. Ter afsluiting van het voorleesproject brengen de ouders samen met hun kinderen en de leidster een bezoek aan de bibliotheek. Bij deze gelegenheid kunnen ze hun kind gratis inschrijven, krijgen ze een rondleiding door de bibliotheek, en mogen ze alvast wat boeken uitzoeken samen met hun kind.

Als vervolg op de informatiebijeenkomsten voor ouders op het voorleesproject, kunnen ouders die gemotiveerd zijn geraakt en meer praktische oefening en ondersteuning kunnen gebruiken, de oudercursus 'Interactief voorlezen en vertellen' volgen. Deze cursus is speciaal bedoeld voor allochtone ouders met een zeer lage leescultuur.

Boekintroductions tijdens het meertalig voorleesproject

In het kader van het meertalig voorleesproject komen ouders drie keer op de speelzaal kijken bij een boekintrodactie door de bibliotheekmedewerker. De boekintrodacties fungeren als smaakmaker. Daarna mogen de ouders het voorgelezen prentenboek meenemen om thuis voor te lezen.

Na de boekintrodacties krijgen de ouders informatie over voorlezen. Hierbij wordt teruggegrepen op wat de ouders tijdens de boekintrodactie hebben gezien. Hoe maakte de leidster de kinderen nieuwsgierig naar het boek? Hoe hield ze de kinderen betrokken? Hoe reageerden de kinderen? Verteld wordt dat het voorlezen thuis op sommige punten afwijkt van het voorlezen op de speelzaal: thuis zit je gezellig samen met je kind op schoot, en kun je langer met je kind doorpraten over de plaatjes en de gebeurtenissen in het boek. Je hoeft er thuis niet een hele voorstelling van te maken met allerlei materiaal, zoals bij de boekintrodactie. Om ook wat modelgedrag te laten zien van het voorlezen thuis, worden fragmenten vertoond van autochtone en allochtone ouders die aan hun kind(eren) voorlezen in de thuissituatie (zie F: Scholing: F3.1 Draaiboek meertalig voorleesproject).

Kijk- en werkmomenten voor ouders

Voor ouders kan het heel belangrijk zijn om de peuterleidster te zien voorlezen en hun eigen kind daarop te zien reageren. Sommige peuterleidsters nodigen een kleine groep ouders uit voor kijkmomenten, anderen werken met een grotere groep. Een kijkmoment wordt altijd voorafgegaan door een korte uitleg aan de ouders, waarbij gewezen wordt op een aantal aspecten van voorlezen. Ook een nabespreking over wat de ouders gezien hebben, is van belang. Veel peuterspeelzalen die met de Speelontdekboeken peuters werken, koppelen een speelse verwerking van een boek aan een kijkmoment voor ouders. De peuters zijn verkleed als de dieren van de kinderboerderij en houden een optocht voor de ouders. Dit maakt ouders ook enthousiast voor het bijpassende peuterboek. Peuterleidsters die het moeilijk vinden modelgedrag te laten zien kunnen een dvd laten zien (Dat is een mooi boekje).

Bij werkmomenten voor ouders gaat het om het voorbereiden van bladen uit de Speelontdekboeken. De ervaring is dat ouders die zelf iets gemaakt hebben voor hun peuter, heel nieuwsgierig zijn naar de reactie van hun kind. Daarmee worden de Speelontdekboeken meer van hen en hun kind (zie C: Producten).

Een poppenvoorstelling

Voor ouders en peuters die aan de Speelontdekboeken meedoen, is er een poppenvoorstelling, waarin boekfiguren als Dikkie Dik en Dribbel een rol spelen. Ouders krijgen zicht op vormen van interacteren met kinderen naar aanleiding van boeken.

Met de ouders op je vingers

Door in de inrichting van het lokaal iets te laten zien van de leesactiviteiten in de groep, kunnen op de speelzaal, crèche of spelinloop individuele gesprekjes met ouders over lezen worden uitgelokt. Denk bijvoorbeeld aan een boekenhoek die regelmatig van gezicht verandert, een boekentafel met het boek dat op dat moment centraal staat, knutselwerkjes gemaakt naar aanleiding van een boek, een prikbord met de versjes en liedjes die met de kinderen gezongen worden, of een schriftje voor elk kind waarin per week wordt bijgehouden wat het in de boekenhoek heeft gedaan. Dit zijn allemaal concrete aanknopingspunten waarbij de ouders, de kinderen of de leidster spontaan kunnen aansluiten, zodat op een informele manier veel informatie kan worden gegeven. Als ouders worden gestimuleerd om zelf in de boekenhoek voor te lezen aan hun kind, biedt dat ook mogelijkheden om met ouders over lezen in gesprek te komen. Op de

peuterspeelzaal kunnen ouders bijvoorbeeld voorlezen bij het brengen en halen van hun kind. Tijdens de spelinloop blijven de ouders steeds bij hun kinderen, en kan dus op elk moment in de boekenhoek worden voorgelezen. Dit geeft de leidster de mogelijkheid aan te sluiten bij het voorleesgedrag dat ze ziet en de reacties daarop van het kind. Ook kan de leidster de ouders helpen met het kiezen van een leuk boek om aan hun kind voor te lezen.

Ten slotte biedt het meegeven van bijvoorbeeld een prentenboek dat het kind op de speelzaal erg aanspreekt, of een cassettebandje waarop een bepaald prentenboek dat in de speelzaal wordt voorgelezen in de thuistaal is ingesproken, een aanknopingspunt om te praten over het voorlezen thuis aan de hand van concrete ervaringen.

In de Basismodule Boekenpret en in de cursus Voorlezen en vertellen: een lessenreeks in de basiseducatie wordt aan de hand van opdrachten aandacht besteed aan manieren om de ouderbetrokkenheid bij het lezen te vergroten (Zie F: Scholing).

De Speelontdekboeken thuis

Ouders worden op de peuterspeelzaal uitgenodigd om de Speelontdekboeken en de bijbehorende prentenboeken voor hun peuter te halen. De peuterleidster of plaatselijke bibliothecaris vertelt bij het prentenboek, leest fragmenten voor, vertelt hoe de peuters in de groep op het boek reageerden. De peuterleidster kan ouders ook uitnodigen in de peutergroep zelf en laten zien hoe ze voorleest. Ouders kunnen zien hoe hun eigen peuter reageert op een boek. De peuterleidster kan ook een video-opname laten zien. Ze kan een kant-en-klaar Speelontdekboek met ouderinstructie laten zien dat klaarligt op de peuterspeelzaal. Het werkt goed om ouders zelf al voorwerk te laten verrichten in groepjes. Bij de Speelontdekboeken kan een ontdekdoos gemaakt worden. De peuterleidster bedenkt samen met de ouders wat ze hun kind mee kunnen geven in de doos in het kader van het prentenboek. Zij vertelt dat ook de peuterspeelzaal soms dingen meegeeft in de ontdekdoos. Zowel ontdekdoos als Speelontdekboeken levert ontdekkingen op als er werkelijk tweerichtingsverkeer ontstaat: van de peuterspeelzaal naar huis en van huis naar de speelzaal. De van huis meegebrachte voorwerpen in de ontdekdoos krijgen bijvoorbeeld een plekje in de boekenhoek of worden bij het prentenboek op een tafel gelegd. Aan het eind van de periode thuis worden de ouders nog eens uitgenodigd, of vraagt de leidster naar de ervaringen wanneer ouders hun kind komen halen of brengen.

Muziek op schoot

Ouders die aan de Boekenbeer meedoen, worden geconfronteerd met liedjes bij de Boekenbeer zelf en liedjes bij de materialen. Liedjes zijn onderdeel van de voorleesroutines bij de Boekenbeer. Ze dagen uit tot bijvoorbeeld bewegingen of gebaren. Ouders luisteren de liedjes veelvuldig, maar vinden het moeilijk om 'vrij' met de liedjes om te gaan. Een themabijeenkomst 'Muziek op schoot' laat ouders kennismaken met een andere manier van zingen voor en met de baby. Ouders leren improviseren op een liedje, vrijer om te gaan met tekst en melodie. Deze bijeenkomst is voor kind en ouder samen.

Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van het boek Muziek tussen schoot en school van Marijke Albers en Rita Rikhof (Haarlem, De Toorts, 1997, ISBN 9060207386). De samenstellers hebben veel ervaring opgedaan tijdens de cursussen die zij verzorgen voor ouders en jonge kinderen en aan beroepskrachten en musici. Het boek heeft een (eenvoudig geschreven) theoretische inleiding en een praktisch gedeelte, waarin talloze voorbeelden en verwerkingssuggesties worden gegeven. Het is bedoeld voor ouders en beroepskrachten (kinderopvang en peuterspeelzaal).

Bijeenkomsten leesplezier in de basiseducatie

Ouders (meestal van allochtone afkomst) die in de basiseducatie leren lezen en schrijven, zijn vaak niet zo bekend met kinderboeken en hebben daar meestal zelf weinig ervaring mee opgedaan. In een lessenserie van negen bijeenkomsten worden ouders vertrouwd gemaakt met (prenten)boeken voor kinderen van 0 tot 6 jaar, het omgaan daarmee en het plezier dat boeken henzelf en hun kind(eren) kunnen bezorgen. De lessenserie is zo beschreven dat een leerkracht van alfabetiseringslessen de serie zelf kan uitvoeren. Ter voorbereiding hierop kan een scholingsmiddag worden gevolgd. Onderwerpen die in de lessen aan de orde komen zijn: liedjes en versjes, vertellen in de moedertaal of in het Nederlands, vertellen bij platen, interactie tijdens het vertellen, het kiezen van boeken voor je kind, voorlezen, en bezoek aan de (kinder)boekwinkel en de bibliotheek. Na elke les krijgen de ouders een opdracht mee naar huis. De volgende les worden de hiermee opgedane ervaringen steeds uitgewisseld. Als vervolg op de serie wordt een aantal boekactiviteiten voorgesteld: bijvoorbeeld een voorleesmarathon, of het zelf maken van een boek voor je eigen kind met foto's of plaatjes uit tijdschriften (zie F: Scholing: F2.3Voorlezen en vertellen: een lessenreeks in de basiseducatie).

Bibliotheekbezoeken basiseducatie

Binnen de lessenserie 'Voorlezen en vertellen' voor ouders in de basiseducatie zijn drie lessen van een dagdeel ingeruimd voor het bezoeken van de bibliotheek in de buurt. Herhaald bibliotheekbezoek onder begeleiding en met opdrachten om ouders wegwijs te maken, zijn nodig om allochtone ouders met weinig leescultuur over de drempel van de bibliotheek te helpen.

Tijdens de eerste les krijgen de ouders een rondleiding door de hele bibliotheek en oefenen ze zich in het uitzoeken van een boek voor het eigen kind. Daarnaast krijgen ze de gelegenheid zichzelf en hun kind lid te maken van de bibliotheek. In de tweede les wordt besproken hoe het uitgezochte boek thuis is bevallen, en krijgen de ouders informatie over de openingstijden, het omruilen of verlengen van een boek, ingesproken boeken op cassettebandjes, en speciale kinderactiviteiten zoals het wekelijkse voorleesuurtje. Wederom zoeken de ouders een boek uit, eventueel met behulp van de computer. Bij het laatste bibliotheekbezoek wordt het uitgezochte boek weer besproken en krijgen de ouders extra informatie en hulp bij het opzoeken van boeken via de computer (zie F: Scholing: Voorlezen en vertellen: een lessenreeks in de basiseducatie).

3.4 Centragerichte activiteiten als vangnet

Per kind zal gekeken moeten worden welke activiteiten extra kunnen worden ingezet om het kind toch aan de benodigde voorleesuren te laten komen in gevallen waar het voorlezen thuis niet goed wil lukken.

3.5 In de praktijk

Om een keuze uit de activiteiten te kunnen maken, zijn in onderstaand schema alle activiteiten op een rij gezet. Bij elke activiteit staat aangegeven aan welke aspecten van leesplezier wordt gewerkt en wat de plek (C=centra; G=gezin) en de aard van de interventie is. Door bij de keuze van activiteiten te zorgen voor een zo groot mogelijke diversiteit op deze twee terreinen, is de kans het grootst dat het kind de benodigde voorleesuren haalt. De checklist onder het schema is een hulpmiddel om na te gaan of aan alle aspecten van leesplezier en alle interventiemogelijkheden is voldaan.

4. Centra-gezin-centra model Kleuterperiode

4.1. Activiteiten in de kleuterperiode: 4-6 jaar

De centragerichte activiteiten voor de kleuterperiode zijn ingedeeld in de volgende clusters:

- voor ieder kind een boekje in de centra;
- interactief voorlezen met de kinderen in de centra;
- aansluitende activiteiten met de kinderen in de centra.

De gezinsgerichte activiteiten voor de kleuterperiode zijn ingedeeld in:

- voor ieder kind een boekje thuis;
- ouders stimuleren tot interactief voorlezen thuis.

De centragerichte activiteiten die als vangnet fungeren als het voorlezen thuis niet lukt, kunnen dezelfde zijn als de centragerichte activiteiten die als eerste zijn genoemd. Per kind zal er gekeken moeten worden welke extra activiteiten nodig zijn om het kind toch aan de benodigde voorleesuren te laten komen. Beroepskrachten kunnen dit nagaan door te kijken hoe het kind zich gedraagt tijdens voorleesactiviteiten op de centra, maar ook via evaluatiegesprekken met de ouders.

4.2 Centragericht activiteiten

De Boekenpret boeken- en luisterhoek

Een boekenhoek in een kleutergroep van de basisschool of in een groep van de naschoolse opvang nodigt de kleuters uit om boeken te leren kiezen, te bekijken, elkaar voor te lezen uit boeken of te luisteren naar een ingesproken boek in hun eigen taal. De beroepskracht kiest met de bibliothecaris de boeken uit. Ze houdt de boekenhoek levend door een themacollectie neer te zetten, in de hele groep voor te lezen uit een boek en er allerlei activiteiten op het gebied van ontluikende geletterdheid om heen te organiseren en door kleuters gemaakte boeken op te nemen in de boekenhoek. De beroepskracht zal weinig ervaren kinderen moeten begeleiden (individueel of in kleine groepjes) bij het kiezen, het werken met de cassette etc. Het leuke van de boekenhoek is dat kinderen er ook van elkaar leren.

De boekenhoek biedt kleuters de mogelijkheid om alle aspecten van lezen voor de lol te ervaren: ze leren een gezellig plekje te zoeken om te lezen, ze leren boeken uit te zoeken uit een overzichtelijke collectie, ze leren greep te krijgen op boekentaal door herhaald voorlezen met de band, en ze leren een verhaal te verwerken door te spelen met voorwerpen bij boeken of knuffels of andere kinderen voor te lezen en er over te praten. Deze activiteit sluit goed aan bij alle gezinsgerichte activiteiten. De leesomgeving op school in de vorm van een boekenhoek en de voorleesroutines die daar mee samen gaan in de boekenhoek geven kinderen een basis om ouders thuis om bepaald voorleesgedrag te vragen. (zie F: Scholing: Kleuters lezen en schrijven zelf!)

Vertellen met anderstalige kleuters

In kleutergroepen op de basisschool en in gemengde groepen in de naschoolse opvang kunnen verschillende vertelactiviteiten voor kleuters georganiseerd worden: vertellen met gebaren, bewegingen, mimiek en voorwerpen, vertellend spelen (kinderen doen mee wat de verteller zegt), vertellen met een verteltheater 'kamishibai'. De vertelactiviteiten stimuleren de verbeelding en het inzicht in verhaalstructuren en vergroten de woordenschat en het concentratievermogen. Dit zijn vaardigheden die ook bij voorlezen van groot belang zijn. De vertelactiviteiten kunnen ook als opstap gebruikt worden naar het voorlezen van een boek. Voor het vertellen haalt de verteller rollen uit een verhaal, verzamelt voorwerpen, bedenkt een eenvoudig decor.

Vertelactiviteiten bieden kleuters een goede mogelijkheid om zich te oriënteren op een boek (onbekende begrippen worden vertellend duidelijk) en stimuleren de verbeelding. Deze activiteit kan goed gecombineerd worden met het inrichten van een boekenhoek en interactief voorlezen (zie Cutsussen: Draaiboek meertalig voorleesproject).

Prentenboeken kiezen en aanbieden in de naschoolse opvang en het kinderwerk in buurthuizen

Bij het selecteren van prentenboeken om in de groep voor te lezen, moet rekening gehouden worden met de leesontwikkeling en de belangstelling van de kinderen in de groep. In een meertalige, multiculturele groep moet daarnaast rekening gehouden worden met het taalniveau van de kinderen in het Nederlands en met verschillen in culturele achtergrond. Het is aan te raden gebruik te maken van prentenboeken en informatieve boeken waarbij de tekst duidelijk door het beeldmateriaal wordt ondersteund. Ook kan een boekenhoekje ingericht worden, waar de kinderen zich gezellig kunnen terugtrekken met een boek. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de behoefte van kinderen om na een schooldag even rustig alleen te zijn. De boekenhoek is ook een plek waar oudere kinderen de jongere kinderen kunnen voorlezen, kinderen samen plaatjes kunnen bekijken, en de leidster één of enkele kinderen wat meer aandacht kan geven.

De beroepskracht kan het voorlezen van een boek in de groep extra aantrekkelijk en begrijpelijk maken door concrete voorwerpen te gebruiken bij de introductie en tijdens het verhaal, door mimiek, gebaren, bewegingen en intonatie, en door tussendoor steeds vragen te stellen en de kinderen actief mee te laten doen. Als de leeftijd van de kinderen in de groep sterk varieert, zal meestal voorgelezen worden aan kleine groepjes kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd.

Kinderen met een andere moedertaal kunnen ook een prentenboek op cassettebandje beluisteren in de eigen taal, of in de boekenhoek in de eigen taal worden voorgelezen door een ouder of leidster of vrijwilliger die de eigen taal spreekt.

Inhoudelijk kan de boekselectie in een multiculturele groep worden getoetst op universele herkenbaarheid van de onderwerpen, onderliggende boodschappen, en de weergave van andere personages/milieus dan de Westerse standaard (zie F: Scholing: Basismodule).

Boekenboek

Het Boekenboek is een boek over boeken voor ouders en kinderen. Wil het Boekenboek in de gezinsgerichte benadering een rol krijgen, dan zal het kind op school al enthousiast gemaakt moeten zijn voor het Boekenboek en moeten weten wat de bedoeling is. In het Boekenboek kan het kind aangeven hoe het een geleend boek (zie kleuterboekenuitleen) heeft ervaren door een sticker te plakken, een oordeel te geven en te krabbelen, schrijven, tekenen, plakken over het boek. De leerkracht kan wekelijks in een boekenkring een kind vragen naar een gelezen boek. Dit kind mag een Boekenbeersticker plakken in het Boekenboek van juf om aan te geven of het boek leuk was of niet (zie C: Producten).

Drama rond prentenboeken in de naschoolse opvang en het kinderwerk in buurthuizen

Door middel van drama kan de beleving van het boek worden vergroot: bepaalde gebeurtenissen, personages of gevoelens worden immers tot leven gebracht. Kinderen van verschillende leeftijden kunnen allemaal op hun eigen niveau een rol krijgen in het spel. Er zijn verschillende spelvormen mogelijk: een bewegingsspel waarbij alle kinderen tegelijk uitbeelden wat de leidster zegt (bijvoorbeeld dierfiguren uit het boek naspelen), een situatiespel naar aanleiding van het boek, chronologisch naspelen of poppenkast. De leidster werkt van te voren het verhaal uit in fragmenten die ze met de kinderen wil spelen en zorgt voor de nodige speelobjecten (voorwerpen, eenvoudige kleding en/of make-up, een simpel decor). Omdat de concentratie van kleuters maar kort is, spreidt ze de drama-activiteiten over een bepaalde periode uit.

Bij het naspelen van het verhaal wordt het spel langzaam opgebouwd van losse fragmenten uit het verhaal naar het verhaal in zijn totaliteit, van veel sturing door de leidster naar minder sturing, van alle handelingen samen spelen naar een rolverdeling, en van handelen zonder daarbij te praten naar handelen en wél daarbij praten. Eventueel kan worden toegewerkt naar een voorstelling voor de ouders en andere belangstellenden.

(Inter)actief voorlezen in kleine groepjes

Bij het voorlezen aan kleine groepjes is er meer gelegenheid voor interactie met de kinderen dan bij het voorlezen in de kring. In de cursus 'Interactief voorlezen in de kleuterklas' voor kleuterleerkrachten wordt ingegaan op onderzoeksgegevens over het belang van interactief voorlezen, wordt geoefend met gespreksinterventies aan de hand van protocollen, en krijgen verschillende organisatievormen voor het lezen in kleine groepjes aandacht. Ook krijgen de deelnemers aan de cursus praktijkopdrachten mee om in de eigen groep uit te proberen. Zij doen hiervan verslag in de cursus zodat onderling ervaringen en ideeën kunnen worden uitgewisseld. De bedoeling is dat leerkrachten hun eigen voorleesstijl onderzoeken en verbeteren (zie F: Scholing: Interactief voorlezen in de kleuterklas).

Oudervoorleesgroepen

Naast voorlezen voor de hele groep kan er worden voorgelezen in kleine groepjes van 3-5 kinderen. Het voordeel van lezen in kleine groepjes is dat de kinderen samen luisteren en reageren, zowel op het verhaal als op elkaar. Ze kunnen elkaars vragen beantwoorden, samen conclusies trekken en verder fantaseren. Ook kunnen de kinderen elkaar 'voorlezen', waarbij de voorleesouder een begeleidende rol heeft. Ouders kunnen heel goed ingeschakeld worden voor het voorlezen in kleine groepjes.

Om de ouders te werven worden er informatieavonden georganiseerd. Het gaat daarbij om Nederlandstalige én anderstalige ouders; het betrekken van anderstalige ouders bij leesbevorderingsprojecten op school bevordert de binding van ouders, kinderen en (OALT-)leerkrachten met de school.

De ouders die mee willen doen, krijgen vooraf een duidelijke instructie over de organisatie van het voorlezen in kleine groepjes en over het voorlezen van prentenboeken. Een van de leerkrachten kan contactleerkracht zijn, bij wie de voorleesouders terecht kunnen met vragen en opmerkingen, met wie ze regelmatig kunnen evalueren, en die eventueel kan invallen (zie F: Scholing).

Spelenderwijs lezen en schrijven in de kleuterklas

Kleuters krijgen nog geen formeel lees- en schrijfonderwijs maar kunnen spelenderwijs toch al veel over geschreven taal leren. De leerkracht kan deze ontluikende geletterdheid stimuleren door voorbeeldgedrag te vertonen bijvoorbeeld bij het voorlezen of door in de klas samen met de kinderen een klassenboek, nieuwsbord of kalender bij te houden. Daarnaast kan de leerkracht allerlei situaties creëren waarin de kinderen worden uitgenodigd al spelenderwijs zelf te gaan lezen en schrijven. Hiervoor kan een speciale boekenhoek en teken- en schrijfhoek in het leven worden geroepen (al dan niet gecombineerd) waar kinderen zelf kunnen 'lezen', kunnen tekenen en krabbelen, letters kunnen stempelen of over kunnen schrijven uit boeken, en plaatjes en woorden uit tijdschriften kunnen knippen. Daarnaast kunnen tijdens het vrije spel allerlei situaties worden nagebootst waarin geschreven taal een functionele rol speelt: bijvoorbeeld winkeltje spelen (reclame teksten, prijzen, verpakkingen, kassabonnen), postkantoortje spelen (brieven/kaarten, enveloppen, postzegels) of doktertje spelen (doktersrecepten). (zie F: Scholing: Kleuters lezen en schrijven zelf!)

Spelenderwijs lezen en schrijven in de naschoolse opvang

Kleuters kunnen spelenderwijs al veel over geschreven taal leren. Binnen de naschoolse opvang kan dit worden gestimuleerd door kinderen attent te maken op geschreven taal in de omgeving en hen hierbij actief te betrekken. De leidster kan voorbeeldgedrag vertonen door bijvoorbeeld voor te lezen, of door samen met de kinderen een verjaardagskalender bij te houden of in het bijzijn van de kinderen een boodschappenlijstje te schrijven voor een feestje in de groep. De kinderen kunnen zelf worden uitgenodigd te lezen of te schrijven in een speciaal ingerichte boekenhoek, waar kinderen zich lekker kunnen terugtrekken met een boek, samen een boek met tekeningen en onderschrift of fotoverhaal kunnen maken, of met z'n allen een brief of kaartje kunnen schrijven aan een bekende. Ook kunnen er allerlei vrij-spel-situaties worden gecreëerd waarin de kinderen worden uitgenodigd al spelenderwijs zelf te gaan lezen en schrijven: bijvoorbeeld winkeltje spelen (reclame teksten, prijzen, verpakkingen, kassabonnen), postkantoortje spelen (brieven/kaarten, enveloppen, postzegels) of doktertje spelen (doktersrecepten) (zie F: Scholing: Kleuters lezen en schrijven zelf!).

Lezen en schrijven naar aanleiding van prentenboeken

Prentenboeken kunnen een aanknopingspunt bieden voor activiteiten die de ontluikende geletterdheid stimuleren. In de brochure 'Kleuters lezen en schrijven zelf!' zijn drie prentenboeken uitgewerkt met suggesties om kleuters te oriënteren op geschreven taal. Naar aanleiding van *Kipper's verjaardag* van Mark Inkpen maken de kinderen een uitnodiging, naar aanleiding van *Waar is mijn Teddy?* van Jez Alborough maken ze een pamflet met een oproep voor de verloren geraakte Teddy, en naar aanleiding van *Bij ons in de grote stad* van Ali Mitgutsch zijn er allerlei vrij-spel-situaties uitgewerkt waarin kinderen met geschreven taal bezig zijn. De brochure geeft ook tips voor het zelf bedenken van activiteiten ter stimulering van de ontluikende geletterdheid naar aanleiding van boeken (zie F: Scholing: leuters lezen en schrijven zelf!).

4.3 Gezinsgericht activiteiten

Kleuterboekenuitleen

Kleuters kunnen regelmatig een prentenboek lenen uit een geselecteerde collectie, waarbij ze begeleid worden in het maken van hun keuze. Er is een aantal varianten: de meest intensieve vorm is het wekelijks lenen van prentenboeken op school met behulp van uitleenouders. De uitleenouders zoeken met de bibliothecaris boeken uit die gedurende een jaar op school blijven. De uitleenouders kennen deze overzichtelijke collectie goed. Zij ontvangen groepjes kleuters in een gezellig ingerichte uitleenhoek. Ze helpen de kinderen door te reageren op een teruggebracht boek, te helpen kiezen en verwachtingen op te roepen bij een gekozen boek. Als het Boekenboek gebruikt wordt, krijgt het kind een sticker achterop het Boekenboek als het een prentenboek terugbrengt. Sommige scholen werken ook met een speel-bibliotheekkaart om kleuters kennis te laten maken met leenroutines. Door deze regelmatige vorm van kleuterboekenuitleen worden in de gezinnen voorlees- en leenroutines gestimuleerd en leren kinderen boeken kiezen die ze leuk vinden. Het verwoorden van hun waardering kan weer het startpunt zijn voor opnieuw kiezen. De leerkracht besteedt aandacht aan de prentenboeken in de collectie, reageert regelmatig op een door een kind gekozen boek, laat kinderen zich oriënteren op het lenen van een boek bij de uitleenouders en vraagt naar ervaringen met het boek. Andere varianten verschillen in leenfrequentie (twee- of driewekelijks), de plek van uitleen (niet in school maar bijvoorbeeld in de bibliotheek), de aard van de keuzebegeleiding (de leerkracht of bibliothecaris begeleidt het kiezen, maar dan vaak klassikaal).

Meertalig voorleesproject

Tijdens het meertalig voorleesproject worden in een periode van zes weken op school achtereenvolgens drie prentenboeken voorgelezen die in dezelfde periode ook aan de ouders worden uitgeleend. Doel van het project is ouders die hun kinderen nog niet of nauwelijks in contact brengen met boeken te stimuleren thuis voor te gaan lezen. Het accent ligt hierbij op allochtone ouders met weinig leescultuur.

Elk prentenboek wordt op een aantrekkelijke manier in de kleuterklas geïntroduceerd. Dit gebeurt door een bibliotheekmedewerkster of door de leerkracht zelf. De ouders zijn daarbij steeds aanwezig. Na elke boekintroduktie worden de ouders apart genomen door de bibliotheekmedewerkster of de leerkracht. Na een informatief half uurtje over voorlezen en vertellen waarin de ouders ook praktische voorleestips krijgen over het voorgelezen boek, krijgen alle ouders een exemplaar van dat boek voor twee weken mee naar huis. Bij de keuze van de prentenboeken is rekening gehouden met allochtone en analfabete ouders zonder veel voorleeservaring. De prentenboeken hebben een duidelijke opzet en kunnen gemakkelijk aan de hand van de plaatjes worden naverteld. De ouders worden gestimuleerd in de eigen taal te vertellen of voor te lezen. Ouders met een andere moedertaal dan het Nederlands krijgen een vertaling erbij. Zo mogelijk wordt het prentenboek ook ingesproken op bandje mee naar huis gegeven in de eigen taal en/of het Nederlands. De ervaring leert dat tijdens de twee weken dat een bepaald prentenboek centraal staat, het boek bij de kinderen echt gaat leven. Doordat er op school herhaaldelijk uit het boek wordt voorgelezen en naar aanleiding daarvan allerlei activiteiten worden uitgevoerd (de leerkracht krijgt daarvoor een werkmap met allerlei

verwerkingssuggesties), zullen de kinderen ook tijdens het voorlezen thuis erg betrokken zijn. Kinderen maken hun ouders er zelf op attent dat ze voorgelezen willen worden. Op deze manier kunnen ouder en kind ervaren hoe leuk het kan zijn om samen een boek te lezen en daarover te praten. De mogelijkheid om tussendoor ervaringen uit te wisselen met de leerkracht over de reacties van de kinderen op het boek, fungeert hierbij als extra ondersteuning. Als de betrokken leerkrachten nog niet de cursus 'Interactief voorlezen in de kleuterklas' hebben gevolgd, kunnen zij ter voorbereiding van het meertalig voorleesproject een introductiebijeenkomst volgen. Daarna volgt nog een bijeenkomst om praktische werkafspraken te maken (zie F: Scholing: Draaiboek meertalig voorleesproject).

Boekenboek thuis

Er kan op verschillende manieren met dit leeslogboek gewerkt worden. Elke kleuter kan een eigen Boekenboek krijgen. Bij een wekelijkse uitleen bijvoorbeeld kan het Boekenboek gedurende tien weken worden ingezet: verdeeld over een jaar of in een aangesloten blok van tien weken. Het Boekenboek stimuleert ouders om met hun kind over een boek te praten en leert kleuters een boek te waarderen (er een waarde aan toe te kennen), ook als opstap naar opnieuw kiezen. De uitleenouders kijken bij het opnieuw kiezen met het kind naar de ingevulde bladzijde. Een andere mogelijkheid is om Boekenboeken te laten rouleren. Een paar keer per jaar krijgt het kind dan een Boekenboek van de juf mee, waar andere kinderen al met hun ouders in gewerkt hebben. Dit kan de betreffende ouder stimuleren om voor te lezen en met het kind na te praten (zie F: Scholing).

Bibliotheekbezoeken basiseducatie

Binnen de lessenserie voor ouders in de basiseducatie 'Voorlezen en vertellen' zijn drie lessen van een dagdeel ingeruimd voor het bezoeken van de bibliotheek in de buurt. Herhaald bibliotheekbezoek onder begeleiding en met opdrachten om ouders wegwijs te maken, zijn nodig om allochtone ouders met weinig leescultuur over de drempel van de bibliotheek te helpen.

Tijdens de eerste les krijgen de ouders een rondleiding door de hele bibliotheek en oefenen ze zich in het uitzoeken van een boek voor het eigen kind. Daarnaast krijgen ze de gelegenheid zichzelf en hun kind lid te maken van de bibliotheek. In de tweede les wordt besproken hoe het uitgezochte boek thuis is bevallen, en krijgen de ouders informatie over de openingstijden, het omruilen of verlengen van een boek, ingesproken boeken op cassettebandje, en speciale kinderactiviteiten zoals het wekelijkse voorleesuurtje. Wederom zoeken de ouders een boek uit, eventueel met behulp van de computer. Bij het laatste bibliotheekbezoek wordt het uitgezochte boek weer besproken en krijgen de ouders extra informatie en hulp bij het opzoeken van boeken via de computer (zie F: Scholing: Voorlezen en vertellen: een lessenserie voor de basiseducatie).

Een presentatietafel, klassenboek of nieuwsbord voor ouders

Het inrichten van een presentatietafel biedt ouders een kans om op de hoogte te blijven van voorleesactiviteiten op school en kan concreet maken wat van ouders verwacht wordt. Er kunnen voorleesboeken op liggen, werkjes van kinderen, voorwerpen en voorbeeldmaterialen van activiteiten thuis zoals een ingevuld Speelboek of Boekenboek. In het klassenboek kan een leerkracht leuke reacties opschrijven van kinderen naar aanleiding van een boek of kan een tekening geplakt worden. Het beste werkt het klassenboek als het samen met de kinderen wordt gemaakt. Zij zullen hun ouders attenderen op hun tekening of hun naam in het klassenboek. Het nieuwsbord kan mededelingen bevatten of voorleestips of de boekentip van ... (een kind uit de klas).

Ouderbijeenkomsten in het kader van het meertalig voorleesproject in de kleuterklas

Tijdens het meertalig voorleesproject krijgen ouders drie keer een prentenboek mee naar huis om thuis voor te lezen. Dit prentenboek wordt steeds eerst geïntroduceerd door de bibliotheekmedewerker in de klas. De ouders zijn hierbij aanwezig. Na de boekintroduktie worden de ouders steeds apart genomen voor een informatief half uurtje over voorlezen. Naast praktische voorleestips bij het prentenboek dat ze mee naar huis krijgen, wordt ook meer algemene informatie gegeven over voorlezen. Tijdens de eerste bijeenkomst krijgen de ouders videofragmenten te zien van autochtone en allochtone ouders die voorlezen in de thuissituatie. Onderwerpen die aan de hand daarvan aan de orde worden gesteld zijn: de taal waarin voorgelezen wordt, vertellen bij de plaatjes, en vragen stellen aan het kind. Bij de tweede bijeenkomst wordt gesproken over het gebruik van de bibliotheek, en krijgen de ouders allerlei leuke geschikte prentenboeken te zien voor de leeftijd van hun kind. Ter afsluiting van het voorleesproject brengen de ouders samen met hun kinderen en de leidster een bezoek aan de bibliotheek. Bij deze gelegenheid kunnen ze hun kind gratis inschrijven, krijgen ze een rondleiding door de bibliotheek, en mogen ze alvast wat boeken uitzoeken samen met hun kind.

Als vervolg op de informatiebijeenkomsten voor ouders op het voorleesproject, kunnen ouders die gemotiveerd zijn geraakt en meer praktische oefening en ondersteuning kunnen gebruiken, de oudercursus 'Vertellen en interactief voorlezen' volgen. Deze cursus is speciaal bedoeld voor allochtone ouders met een zeer lage leescultuur (zie F: Scholing: Draaiboek meertalig voorleesproject).

Boekintroducties tijdens het meertalig voorleesproject

In het kader van het meertalig voorleesproject komen ouders drie keer in de klas kijken bij een boekintroduktie door de bibliotheekmedewerker. De boekintroducties fungeren als smaakmaker. Daarna mogen de ouders het voorgelezen prentenboek meenemen om thuis voor te lezen.

Na de boekintroducties krijgen de ouders informatie over voorlezen. Hierbij wordt aangehaakt bij wat de ouders tijdens de boekintroduktie hebben gezien. Hoe maakte de leidster de kinderen nieuwsgierig naar het boek? Hoe hield ze de kinderen betrokken? Hoe reageerden de kinderen? Verteld wordt dat het voorlezen thuis op sommige punten wel afwijkt van het voorlezen op de speelzaal: thuis zit je gezellig samen met je kind op schoot, en kun je langer met je kind doorpraten over de plaatjes en de gebeurtenissen in het boek. Je hoeft er thuis niet een hele voorstelling van te maken met allerlei materiaal zoals je dat tijdens de boekintroduktie hebben gezien. Om ook wat modelgedrag te laten zien van het voorlezen thuis, worden er videofragmenten vertoond van autochtone en allochtone ouders die aan hun kind(eren) voorlezen in de thuissituatie (zie F: Scholing: Draaiboek meertalig voorleesproject).

Speelontdekboeken kleuters

Ouders en kleuters kunnen samen thuis aan de slag met de prentenboeken en Speelontdekboeken die zij meekrijgen. Met het Speelontdekboek krijgen ouders een middel in handen om op een creatieve manier samen met hun kind een prentenboek te lezen en het verhaal te verwerken.

Voordat het materiaal wordt uitgereikt, is het prentenboek op school al één of twee weken het centrale thema geweest. Daardoor kennen de kinderen het prentenboek al goed en kunnen ze hun ouders alvast nieuwsgierig maken door er thuis over te vertellen.

Bij de uitreiking van het prentenboek en het Speelontdekboek vertelt de leerkracht wat precies de bedoeling is en wat de ouders met het materiaal kunnen doen.

De activiteit sluit goed aan bij diverse andere *Boekenpret*activiteiten. Ter voorbereiding kunnen ouders en kinderen kennismaken met de boek- en luisterhoek en met de prentenboekenuitleen en raken ze alvast wat vertrouwd met de boeken. Daarnaast kunnen ouders worden uitgenodigd voor een informatiebijeenkomst over boeken en voorlezen. Ook kunnen ze in de klas uitgenodigd worden om te komen zien hoe de juf voorleest of om samen met de kinderen bezig te zijn met een project. Ook tijdens en na het werken met de *Speelontdek*boeken thuis kunnen deze activiteiten blijven plaatsvinden. Dan is er ook meteen gelegenheid om vragen te stellen of om even te vertellen hoe het thuis gaat met de prentenboeken en de *Speelontdek*boeken.

Bijeenkomsten leesplezier in de basiseducatie

Ouders (meestal van allochtone afkomst) die in de basiseducatie leren lezen en schrijven, zijn vaak niet zo bekend met kinderboeken en hebben daar meestal zelf weinig ervaring mee opgedaan. In een lessenserie van negen bijeenkomsten worden ouders vertrouwd gemaakt met (prenten)boeken voor kinderen van 0 tot 6 jaar, het omgaan daarmee en het plezier dat boeken hen zelf en hun kind(eren) kunnen bezorgen. De lessenserie is zo beschreven dat een leerkracht van alfabetiseringslessen de serie zelf kan uitvoeren. Ter voorbereiding hierop kan een scholingsmiddag worden gevolgd. Onderwerpen die in de lessen aan de orde komen zijn: liedjes en versjes, vertellen in de moedertaal of in het Nederlands, vertellen bij platen, interactie tijdens het vertellen, het kiezen van boeken voor je kind, voorlezen, en bezoek aan de (kinder)boekwinkel en de bibliotheek. Na elke les krijgen de ouders een opdracht mee naar huis. De volgende les worden de hiermee opgedane ervaringen steeds uitgewisseld. Als vervolg op de serie wordt een aantal boekenactiviteiten voorgesteld: bijvoorbeeld een voorleesmarathon, of het zelf maken van een boek voor je eigen kind met foto's of plaatjes uit tijdschriften (zie F: Scholing: Voorlezen en vertellen: een lessenserie voor de basiseducatie).

4.4 Centragerichte activiteiten als vangnet

Per kind zal er gekeken moeten worden welke extra activiteiten nodig zijn om het kind toch aan de benodigde 500 voorleesuren te laten komen in gevallen waar het voorlezen thuis niet goed wil lukken.

4.5 In de praktijk

Om een keuze uit de activiteiten te kunnen maken, zijn in onderstaand schema alle activiteiten op een rij gezet. Bij elke activiteit staat aangegeven aan welke aspecten van leesplezier wordt gewerkt en wat de plek (C=Centra; G=gezin) en de aard van de interventie is. Door bij de keuze van activiteiten te zorgen voor een zo groot mogelijke diversiteit op deze twee terreinen, is de kans het grootst dat het kind de benodigde voorleesuren haalt. De checklist onder het schema is een hulpmiddel om na te gaan of aan alle aspecten van leesplezier en alle interventiemogelijkheden is voldaan.

Activiteiten in de kleuterperiode

	Interactief voorlezen in kleine groepjes	Lezen en beleven	C/interactief voorlezen (groep)
--	--	------------------	---------------------------------

	Oudervoorleesgroepen	Lezen en beleven	C/interactief voorlezen (groep)
	Spelenderwijs lezen en schrijven in de kleuterklas	-	C/aansluitende activiteiten
	Spelenderwijs lezen en schrijven in de naschoolse opvang	-	C/aansluitende activiteiten
	Lezen en schrijven n.a.v. prentenboeken	Verwerken	C/aansluitende activiteiten
	Kleuterboekenuitleen	Routines, kiezen, oriënteren, verwerken	G/omgeving
	Meertalig voorleesproject	Routines, oriënteren, lezen en beleven, verwerken	G/omgeving
	Boekenboek thuis	Routines, kiezen, verwerken	G/omgeving
	Bibliotheekbezoeken basiseducatie	Routines, kiezen	G/omgeving
	Een presentatietafel, klassenboek of nieuwsbord voor ouders	Zelf accenten leggen	G/ouders stimuleren (info)
	Boekintroducties tijdens het meertalig voorleesproject	Routines, oriënteren, lezen en beleven, verwerken	G/ouders stimuleren (modelgedrag)
	Ouderbijeenkomsten in kader van meertalig voorleesproject in de kleuterklas	Zelf accenten leggen	G/ouders stimuleren (info)
	Meertalig voorleesproject	Routines, kiezen, oriënteren, lezen en beleven, verwerken	G/ouders stimuleren (aan de slag)
	De Speelontdekboeken	Routines, oriënteren, lezen en beleven, verwerken	G/ouders stimuleren (aan de slag)
	Oudercursus	Routines, kiezen, oriënteren, lezen en beleven, verwerken	G/ouders stimuleren (cursus)
	Bijeenkomsten leesplezier in de basiseducatie	Routines, kiezen, oriënteren, lezen en beleven, verwerken	G/ouders stimuleren (cursus)

Bijlage

Checklist Netwerkontwikkeling op wijkniveau

Wijknetwerk

1. Doel van het overleg
2. Welke instellingen/scholen zijn vertegenwoordigd?
3. Wie zit voor?
4. Wie draagt zorg voor verslaglegging?
5. Wat zijn taken/verantwoordelijkheden?
6. Welke zaken kunnen worden geregeld of besloten in het overleg? Welke zaken moeten teruggekoppeld worden naar betrokken scholen en instellingen?
7. Welke personen zitten in het overleg? Wat is hun functie binnen de eigen school/instelling? Is de personele bezetting in overeenstemming met het doel van het overleg?
8. Door wie/hoe worden teams en/of collega's binnen de diverse scholen en instellingen geïnformeerd over voortgang, besluiten etc.?
9. Is het overleg 'compleet'? Met andere woorden, zijn er nog andere scholen of voorzieningen in de wijk die, gezien hun taakstelling, aan het overleg zouden moeten deelnemen?
10. Welke structurele en/of incidentele werkgroepen en netwerken zijn door het wijknetwerk geïnstalleerd?
11. Hoe wordt met deze werkgroepen gecommuniceerd? Wie is of zijn vanuit het wijknetwerk verantwoordelijk voor de bewaking van de voortgang in de werkgroepen?

Werkgroepen

1. Doel van de werkgroep
2. Welke instellingen/scholen zijn vertegenwoordigd?
3. Wie zit voor?
4. Wie draagt zorg voor verslaglegging?
5. Wat zijn taken/verantwoordelijkheden?
6. Welke zaken kunnen worden geregeld of besloten in het overleg? Welke zaken moeten teruggekoppeld worden naar het wijknetwerk of naar betrokken scholen en instellingen?
7. Welke personen zitten in het overleg? Wat is hun functie binnen de eigen school/instelling? Is de personele bezetting in overeenstemming met het doel van het overleg?
8. Door wie/hoe wordt het wijknetwerk dan wel worden teams en/of collega's binnen de diverse scholen en instellingen geïnformeerd over voortgang, besluiten etc.?
9. Is de werkgroep 'compleet'? Met andere woorden, zijn er nog andere scholen of voorzieningen in de wijk die, gezien hun taakstelling, aan het overleg zouden moeten deelnemen?

Netwerkstructuur

1. Hoe ziet het totale 'netwerkplaatje' eruit op wijkniveau?
2. Is er sprake van dubbeling/overlap/inefficiëntie?
3. Is er voldoende samenhang in het geheel? Hoe verlopen onderlinge lijnen en communicatie?